

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vladislav Varnenčík očima dobových pramenů

Ladislaus of Varna through the eyes of contemporary sources

Matěj Pašek

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Dějepis se zaměřením na vzdělávání (B0114A120003)

Studijní obor: B D-ZSV 20 (0114RA120003, 0114RA100003)

2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Vladislav Varnenčík očima dobových pramenů potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Chomutově, dne 11. 7. 2024.

Poděkování

Děkuji zejména Mgr. Dušanu Foltýnovi za vedení práce, přínosné rady a doporučení k dalším zdrojům, odbornou podporu a konzultování. Vděk dále patří mé rodině, která mě po celé studium podporovala, a také mým přátelům, kteří se mnou o tématu diskutovali a umožnili mi také najít rovnováhu mezi sférou akademickou a soukromou.

ABSTRAKT

Práce se zabývá životem polského krále Vladislava III. Varnenčíka během kandidatury jeho bratra Kazimíra na český královský trůn, a zejména Vladislavovy vlastní kandidatury na uherský královský trůn, následujícího střetnutí s Alžbětou Lucemburskou a k závěru jeho tragickou smrtí v bitvě u Varny na území dnešního Bulharska. Práce je založena na studiu primárních pramenů: dobových kronik a pamětí popisujících zmíněné události a sekundární literatury k tématu. Očekávaným cílem práce je prameny různého původu a subjektivního zaujetí komparovat, interpretovat, pokusit se přiblížit více i polský pohled na dané události, který je v české a slovenské historiografii méně znám a zkoumán, dospět k poznání charakteru osobnosti a vlády Vladislava III. Varnenčíka. Vzhledem k charakteru práce zaměřené na jednu osobu užívá biografické metody, časově postupuje progresivní metodou. Dílčím cílem práce je také zaměření na bývalé husitské velitele, kteří působili na území Uher na Vladislavově straně konfliktu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vladislav III. Varnenčík, Alžběta Lucemburská, bitva u Varny, kronika, Uherské království

ABSTRACT

The thesis is researching the life of the Polish king Ladislaus of Varna during his brother's candidacy for the Bohemian royal throne and especially Ladislau's own candidacy for the Hungarian royal throne, the subsequent clash with Elisabeth of Luxemburg and toward the final passages of the thesis his tragic death at the Battle of Varna in territory of today's Bulgaria. The thesis is founded on the study of primary sources: contemporary chronicles and memoirs describing mentioned events and also the secondary literature on the subject. The expected goal of the thesis is to compare and interpret the sources of different origin and subjective bias, attempt to get closer to the Polish view of the events, which is less known and studied in Czech and Slovak historiography, to get to know the character of the personality and reign of Ladislaus of Varna. Due to the nature of the thesis focusing on one person, it uses biographic methods, and progresses according to time. A partial aim of the thesis is also to focus on the former Hussite commanders who were active in the territory of Kingdom of Hungary on Ladislau's side of the conflict.

KEYWORDS

Ladislaus III of Varna, Elisabeth of Luxemburg, battle of Varna, chronicle, Kingdom of Hungary

Obsah

Úvod	7
Klíčové použité prameny	10
Spomienky Heleny Kottanerovej	10
Kronika Jána z Turca	10
Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Ksiega XI i XII.	11
1 Před kandidaturou na uherskou korunu	13
1.1 Nabídka sňatku s Barborou Celskou	13
1.2 Polská kandidatura na český trůn:	15
2 Kandidatura a boj o uherskou korunu	28
2.1 Námluvy s Alžbětou Lucemburskou	29
2.2 Krádež uherské koruny	35
2.3 Zvolení uherským králem, střet o korunu	38
3 Tažení proti Osmanům a bitva u Varny	49
3.1 Úspěšné tažení a Szegedský mír	49
3.2 Porušení míru, křížová výprava a bitva u Varny	52
4 Ohlas smrti a „druhý život“	63
Závěr	69
Seznam použitých informačních zdrojů	72
Primární prameny:	72
Sekundární literatura:	73
Internetové a další zdroje:	74
Seznam příloh	75

Úvod

Bakalářská práce se zabývá životem polského a uherského krále Vladislava III. Varnenčika skrze studium dobových pramenů a sekundární literatury. Hlavním cílem práce je vytvořit celkový obraz panovníka a na základě pramenů a literatury zjistit charakterové vlastnosti, osobnost a průběh vlády tohoto panovníka a jeho vykreslení různými pohledy. V práci studuji a porovnávám různé prameny, jejichž autoři často stáli na odlišných stranách konfliktu, proto pracuji s hypotézou, že různí kronikáři a autoři psali a tvořili obraz panovníka v odlišném světle. Plánuji proto zohlednit osobní zájmy, státní příslušnost, národnost autorů i délku časového odstupu od událostí a na základě těchto informací podrobit prameny kritice a srovnání mezi sebou. Zajímala mě tedy mimo jiné i otázka, jak ovlivňují osobní a politické preference a závazanost ke svému panovníkovi obsah popisu daných událostí a osoby. V práci se snažím zmapovat celý život panovníka včetně „druhého života“, ovšem hlavní důraz kladu na dvě období, kdy tento panovník již byl na dobové poměry dospělý a lze tvrdit, že vládl samostatně. Jedná se o období mezi roky 1440–1442, kdy se ucházel o uherskou korunu a následně střetl s vdovou po předchozím králi a jejím nezletilým synem, a druhé neméně významné období je doba jeho střetů s Osmanskou říší, kdy nejprve dosáhl dílčích úspěchů a uzavřel dočasný mír, který ale následně pod vlivem církevních představitelů porušil a vyrazil na křížovou výpravu končící jeho smrtí v bitvě u Varny 10. listopadu 1444. Zatímco první polovina práce je zaměřena na dětství a dospívání panovníka a jeho kandidatury a střety o koruny Království českého a Království uherského, přibližně druhá polovina práce studuje konflikt a křížovou výpravu proti Osmanské říši, a také to, co historici nazývají jeho „druhým životem“.

Metodologii práce jsem zaměřil na metodu analýzy dokumentů, hlavně písemných pramenů, případně sekundární literatury. Postupuji z hlediska času progresivně, během postupu bádání vždy po přečtení pramenu, jeho analýzy a komparace vkládám s patřičnou citací podle logické a časové návaznosti k jedné z kapitol práce, ke které se váže. K závěru kapitoly provádím kritiku pramenů a pokus o vysvětlení důvodů, kvůli kterým je událost či panovník

vykreslen odlišně. Nejvýznamnější prameny jsou uherského, polského, případně českého a řeckého původu. Při citaci pramenu vydaného v cizím jazyce cituji s vlastním překladem do českého jazyka. Obvykle používám českou transkripci jmen a geografických názvů, učinil jsem ovšem z tohoto pravidla některé výjimky, například jméno Ulricha Celského jsem ponechal v původní variantě a nepoužil počeštěné Oldřich (neboť nebyl české etnicity), stejně tak jsem nepočeštil ani Jana Dlugosza a Szeged na Segedín, aby bylo jednodušší s těmito variantami nalézt případné další informace v zahraniční literatuře, a navíc se mi zdá, že počeštění v těchto případech není ani žádoucí. Samostatná je otázka přepisu jména Jánoše Hunyadiho, u jehož příjmení se přikláním k psaní verze Hunyadi, varianty, která z hlediska užití v současné české literatuře silně převažuje, ačkoliv byl ve starší české literatuře 19. století někdy označován jako Huňad.

Prameny se snažím vhodně doplnit relevantní odbornou literaturou, která nabízí oproti pramenům objektivnější pohledy na události a osoby. Za nejvíce podstatnou považuji publikaci *Vladislav Varnenčík, skutečnost a legenda* od českého historika Rudolfa Urbánka, vydanou v roce 1937 v Praze, která velmi podrobně popisuje průběh tažení proti Turkům, uzavření a podmínek příměří a následné výpravy, ovšem dřívějšími obdobími se nezabývá. Další významnou nalezenou sekundární publikací je v anglickém jazyce psaná *The Holy Wars of King Wladislas and Sultan Murad: The Ottoman-Christian Conflict from 1438-1444* amerického historika Johna Jeffersona vydaná v roce 2012 v Bostonu. Oproti Urbánkovi má Jefferson vzhledem k novějšímu datu publikování k dispozici více dostupných pramenů a podrobněji popisuje celý průběh tažení a nabízí i pohled na události z prostředí osmanského dvora. Jeffersonova práce rovněž obsahuje více obrazových příloh, a to jak průběhu tažení, tak samotné bitvy. Nezabývá se ovšem tématem „druhého života panovníka“. Jeffersonova publikace přibližuje dřívější události období kandidatury a střetu o uherskou korunu, avšak primární zaměření je na osmansko-uherské vztahy, stejně tak jako práce slovenské historičky Daniely Dvořákové, která o období publikovala více monografií s podrobným popisem

událostí. Zde ovšem nutno dodat, že Vladislav Varnenčík vystupuje jako sekundární postava; v jejích dílech (*Čierná královna Barbora Celská a Pod vládou ženy*) vydané v Budmeřicích v letech 2014, 2021 jsou hlavním objektem bádání Vladislavova potenciální manželka a později oponentka Alžběta Lucemburská (Uherská) a její matka Barbora Celská. Daný fakt je ovšem přínosem, neboť poskytuje pohled na Vladislava spíše ze strany jeho oponentů. Dvořáková rovněž popisuje i období před Vladislavovou kandidaturou na uherský trůn, ale její publikace *Pod vládou ženy* končí rokem 1442. Urbánek události roku 1438 popisuje ve své jiné publikaci, *Českých dějinách, Díle III, Věku poděbradském, svazku 1*.

Klíčové použité prameny

Spomienky Heleny Kottanerovej

Původně německy psané memoáry v podobě pergamenového rukopisu o šestnácti listech v roce 1451, který byl vydán ve slovenské edici vydavatelství Rak v roce 2008 slovenskou historičkou Danielou Dvořákovou a s překladem slovenské germanistky Márie Pápsonové (s touto přeloženou a komentovanou edicí pracuji) nabízejí vhled do časově úzce zaměřeného období několika měsíců na přelomu let 1439-1440, které je ovšem pro pochopení kontextu okolností a důvodů kandidatury Vladislava Varnenčíka a neúspěchu jeho zasnub s Alžbětou Lucemburskou a následné války o uherský trůn stěžejní. Helena Kottanerová (1400–po roce 1470) byla dvorní dámou Alžběty Lucemburské a z toho důvodu přímým aktérem a svědkem událostí, ovšem stojícím na druhé straně konfliktu než protagonista práce. I z toho důvodu Vladislav Varnenčík v jejích pamětech vystupuje jako postava negativní, Kottanerová popírá jeho sporné případné právo na trůn a oproti jiným studovaným pramenům je popsáno odlišně přijetí uherským lidem při jeho příjezdu do země (zejména v Budíně). Vladislav Varnenčík není autorkou nikdy označen jako uherský král, dokonce ani jako kandidát na trůn, je označován pouze podle země svého původu. Pramen začíná úmrtím Alžbětina manžela Albrechta Habsburského a končí královskou korunovaci Ladislava Pohrobka a cestou mladého krále v jejím a matčině doprovodu do Rakouských zemí, nezabývá se tedy událostmi samotného střetu o trůn ani dalších střetů s Osmanskou říší. Memoár je oproti jiným pramenům psán v ich formě, zatímco ostatní prameny kromě cestopisů Pedra Tafura a Václava Šaška z Bířkova jsou psány v er formě.

Kronika Jána z Turca

Kronika uherského kronikáře Jána z Turca (1435-1490), původně psaná v latinském jazyce (Johannes de Thurocz, *Chronica Hungarorum*), vydaná v roce 1488, vydaná v edici ve verzi v této práci použité s překladem Júlia Sopka ve slovenském jazyce roku 1995 slovenským vydavatelstvím Rak, se zabývá prakticky

celými dějinami uherského království od počátků státu až po autorovu současnost, tedy po vládu Matyáše Korvína. Kronikář na desítkách stránek popisuje zmíněné události od počátku námluv Vladislava Varnenčíka až po královu tragickou smrt v bitvě u Varny. Tedy období pěti let od roku 1439 do listopadu 1444. Ján z Turca byl povoláním soudním notářem. Autor líčí události oproti Kottanerové odlišně, Vladislava označuje za uherského krále, tvrdí dokonce, že Alžběta Lucemburská sama sebe považuje za neschopnou vlády, a proto potřebnou schopného a mocného manžela pro obranu státu v době ohrožení sousední mocností, dále vyzdvihuje Vladislavovy kladné charakterové vlastnosti. Při samotných vojenských operacích ovšem přisuzuje králi spíše pasivní roli a velký význam pro realizaci vojenské politiky přikládá magnátovi Jánoši Hunyadimu, jehož několik střetů s Turky a strategický um je barvitě popsán, zatímco Vladislav Varnenčík jako král-voják se objevuje v této kronice až v samém závěru jeho života. Ján z Turca o něm píše tak, že se předchozích střetů v oblastech dnešního Srbska a Rumunska, tehdejších pohraničních teritorií uherského království, osobně neúčastnil. Pro kronikářův vyjadřovací styl je typické, že používá často antická přirovnání a rčení, jako třeba, že válku nazývá Martovou hrou nebo občanskou válku o trůn přirovnává k rozpadu říše Alexandra Makedonského během Války diadochů, kronikář píše v er formě.

Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.

Kronika Jana Długosza (1415-1480) *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego* (latinsky *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*) o 12 knihách je pravděpodobně nejvýznamnější, rozhodně však nejcitovanější kronikou polské středověké historiografie. Kronika na tisících stran zaznamenává polské dějiny od roku 965 do roku 1480. Poprvé byla v latinském jazyce vydána počátkem 18. století, avšak i přes nesporný obrovský význam pro studium polských středověkých dějin byla v několika svazcích vydávána v polské edici až vydavatelstvím Wydawnictwo Naukowe PWN ve Varšavě, překlad do polského jazyka provedla Julia Mrukowna, překlad z důvodu jejího úmrtí v roce 2003 potvrdil a redakci vedl Jerzy Wyrozumski. Pro potřeby své práce pracuji s *Knihou 11 i 12*, popisující

události z let 1431-1444, končí tedy právě rokem úmrtí Vladislava Varnenčíka. Jan Długosz byl polský kronikář, který v letech 1428-1431 studoval (bez zakončení a získání akademického titulu) Fakultu svobodných umění (Filosofickou fakultu) dnešní Jagellonské univerzity v Krakově. Během studia měly jeho zájem o minulost ovlivnit dvě osoby, Jan z Dąbrówki (filosof, teolog a pozdější rektor) a Sędziwoj z Czechła, historiograf, jenž byl autorem největší polské sbírky středověkých textů s charakterem pramenů. Długosz vstoupil po přerušení studia roku 1431 do služeb krakovského biskupa Zbyhněva Olešnického, pro kterého pracoval více než dvě dekády, až do Olešnického smrti roku 1455, přes 22 let byl správcem jeho majetku. Nejprve vykonával profesi biskupského písaře, poté kancléře a pověřence (věnoval se i diplomatické činnosti a měl funkci kanovníka). Podle autora předmluvy polského vydání Wyrozumského byl ve své kronikářské činnosti biskupem podporován a také mohl těžit při své práci z pozice blízkého spolupracovníka nejmocnějšího preláta země té doby, který několik let zastával pozici regenta ať již v době nepletnosti Vladislava Varnenčíka po smrti jeho otce (1434-1438) nebo v době, kdy král pobýval v Uhrách (1440-1444).¹ Na rozdíl od ostatních kronikářů, ze kterých v práci čerpám, byl osobou, která měla osobní přístup k polské královské rodině (byl učitelem potomků Vladislavova mladšího bratra krále Kazimíra IV. včetně našeho krále Vladislava Jagellonského) a dokonce osobně znal Vladislava Varnenčíka, byť kupříkladu Helena Kottanerová je cenným pamětníkem z důvodu, že byla přítomná jiným významným událostem skrze svůj přístup k Alžbětě Lucemburské, a pohledu druhé strany. Pro českého čtenáře je také zajímavé, že byl jeden ze zvažovaných kandidátů na český arcibiskupský stolec po smrti utrakvistického arcibiskupa Jana Rokycany, ovšem nabídku odmítl a těsně před svou smrtí roku 1480 byl nominován do úřadu biskupa ve Lvově.

¹ Srovnej s DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII*. Varšava, Wydawnictwo naukowe PWN SA, 2013, Przedmowa(=předmluva).

1 Před kandidaturou na uherskou korunu

1.1 Nabídka sňatku s Barborou Celskou

Ještě před formálním nástupem krále na trůn roku 1437 Vladislav vstoupil do českých dějin. Když totiž umíral koncem roku nemocný král Zikmund Lucemburský („Již téhož dne, kdy byl Jan Roháč z Dubé pověšen, zjevily se u císaře neduhy nezhojitelné. A když tak řečený „oheň pekelný“ (sacer ignis) vrhnul se mu na palec u nohy, plesali mnozí nad tím, jako nad boží pomstou, která ho prý zastihla. Na radu lékařů dal palec uříznouti, ale nemoc se horšila dále“²), byl Vladislav Varnenčík královnou Barborou Celskou vyzván, aby se stal jejím manželem poté, co císařovna ovdoví. Jak uvádí Dlugosz:

„Poněvadž choroba zvětšila (zdravotní) omezení krále plynoucí z jeho vysokého věku, vypadalo to, že každým dnem zemře. Císařovna Barbora, usilujíc o zachování království, poslala tajně Aleše ze Šternberka, Hynka Ptáčka z Pirkenštejna a Jiřího Poděbradského a přikazuje jim, aby v případě smrti Zikmunda svázali ji manželstvím s polským králem Vladislavem. Neukrylo se před císařem úsilí šílené ženy... dorazivši do Znojma, dal císařovnu pod stráž.“ (překlad vlastní)³, Její synovec, hrabě Ulrich Celský, který se na „spiknutí“ také podílel, byl varován a podařilo se mu uprchnout.⁴

Zajímavé je, že z vyslanců poslaných Barborou Celskou byl nejvyšší komoří Aleš ze Šternberka zástupce katolického panstva, zatímco mincmistr Hynek Ptáček z Pirkenštejna a Jiří z Poděbrad zástupci umírněného panstva utrakvistického, takže poselstvo bylo vybráno s ohledem na náboženské poměry země, ve které v té době převažovali utrakvisté, ale s ohledem na katolickou menšinu, mající mocenský význam, jako víry panovníka, která měla v trojici vyslanců jednoho zástupce.

² PALACKÝ, František a CHARVÁT, Jaroslav, ed. *Dílo Františka Palackého. Svazek druhý, [Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané]*. Praha: L. Mazáč, 1941, s. 22.

³ DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, s. 201-202.

⁴ Srovnej tamtéž, s. 202, stejná informace nalezitelná i v *Historii České* na s. 175.

Długosz rovněž dále píše, že Zikmund před svou smrtí očekával napjatě příjezd posílů z Polska, neboť měl mít v plánu provdat své vnučky Annu a Alžbětu za Vladislava Varnenčíka a jeho bratra Kazimíra. Tyto sňatky se nepodařilo sice v této době realizovat z důvodu císařovy brzké smrti,⁵ nutno ovšem dodat, že jeho vnučka Alžběta Habsburská se skutečně stala v budoucnu manželkou Vladislavova bratra Kazimíra a skrze to matkou českého krále Vladislava Jagellonského. Paradoxní je, že pokud budeme brát ohled na všechny případné nabídnuté manželky Vladislava Varnenčíka, v určitém momentě mu byla nabídnuta ruka babičky (Barbory Celské), matky (Alžběty Lucemburské) i vnučky (jedna z Alžbětiných dcer a vnuček Barbory Celské a Zikmunda Lucemburského). O událostech ve stejném duchu píše i Aeneas Silvio Piccolomini ve své *Historii české* (Długosz ho také v jiných pasážích cituje), obsahová stránka je podobná, ale zároveň je při popisu událostí užít barvitější jazyk: „Žena, již stařena, pojala úmysl znova se vdát, zapudila z mysli dceru, která vyrostla v naději na královský trůn, a provdala se za rakouského vévodu Albrechta a neuvažovala o ničem jiném než o radostech nového manželství. Jak nevyčerpatelná smyslnost ženy, která čím je blíže hrobu, tím více touží po manželském loži a svatební pochodni a horlivě o ní usiluje.“⁶ Piccolomini uvádí, že v čele urozených mužů, kterým umírající císař přednášel svou závěť (určující jako svého nástupce zetě Albrechta Habsburského, podle staré smlouvy o nástupnictví mezi Lucemburky a Habsburky) byl Kašpar Šlik, který působil jako kancléř 3 císařů, Zikmunda Lucemburského a Albrechta a Fridricha Habsburského, od nichž obdržel několik měst a hradů v Čechách, Uhrách a Rakousích. Piccolomini ho znal osobně a projevoval mu svůj vděk za to, že i díky němu dosáhl svých úspěchů, a osobně se měl postarat o to, aby Piccolomini obdržel svůj první biskupský úřad v Terstu.⁷

Daniela Dvořáková během svého výzkumu nabídla i jinou teorii důvodu průběhu událostí – nemuselo jít pouze o odhalení pobuřujícího spiknutí postarší císařovny s cílem získat pro sebe mladého ženicha s radostmi manželského svazku a udržet

⁵ Srovnej tamtéž, s. 202.

⁶ PIUS et al. *Historia Bohemica* =: *Historie česká*. Praha: KLP-Koniasch Latin Press, 1998, s. 175.

⁷ Srovnej tamtéž, s.175-177.

moc v království, Barbořiny kontakty s polským královským dvorem byly naopak výborná záminka pro likvidaci vlivu a moci Albrechtovy tchyně. Barbora Celská sama totiž vlastnila četné majetky v Horních Uhrách a zbytek její rodiny, bratr Fridrich II. Celský a synovec Ulrich Celský, vlastnili rodové panství v Slavonii. Dvořáková uvádí, že podle soupisu královského majetku těsně před Zikmundovou smrtí král vlastnil v Uherském království pouze 30 hradních panství, zatímco rod Celských dohromady až 47. Barbora navíc měla kontakty a vazby jak v Čechách, tak zejména doma v Uherském království a ke všem těmto komplikacím se Albrecht ve své svatební smlouvě zavázal, že pokud se v jeho manželství se Zikmundovou dcerou narodí syn, tak i v případě Zikmundovy smrti bude vychováván jeho babičkou Barborou Celskou. Barbora a její příznivci se navíc nebránili ani variantě nástupu polských kandidátů na český a uherský trůn a z výše uvedeného Długosze víme, že sám Zikmund evidentně měl zájmy o dynastické spojení s Jagellonci. Zda viděl manžely svých vnuček jako budoucí nástupce na trůnu, zejména proto, že jeho dcera s manželem zatím v té době nedokázali zplodit přeživšího mužského potomka, je nezodpovězenou otázkou. Albrechtovo zdařilé obvinění své tchyně z vlastizrady (kromě toho i z manželské nevěry s četnými milenci) ji ovšem mohlo zbavit prestiže a jejích práv a donutit ke vzdání se vojensky podstatných majetků v Uhrách. Zároveň mohla být donucena k vzdání se svého výsadního podílu na výchově svého případného vnuka.⁸

1.2 Polská kandidatura na český trůn:

„Albrecht Habsburský byl zvolen českým králem na zemském sněmu 27. 12. 1437“⁹, hlavně na základě závěti zesnulého císaře, nároku na dědictví jeho dcery Alžběty a předem uzavřené smlouvy o vzájemném nástupnictví mezi dynastiemi Lucemburků a Habsburků: „Mezi českými králi a rakouskými vévody existuje smlouva, potvrzená souhlasem pánů a císařskou autoritou, že jestliže v jednom

⁸ Srovnej DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Pod vládou ženy*. Budmerice: Rak, 2021, s. 45-47.

⁹ DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, s. 203. cit. In HECK, Roman. *Tabor a kandydatura Jagiellońska w Czechach (1438-1444)*. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego : Seria A. Wrocław: Ossol., 1964, s. 47-48.

z těchto rodů nebude mužských dědiců, druhý se ujme království. V Čechách že mužští potomci královského rodu chybějí, proto je třeba povolati následníka z Rakous.“¹⁰ Tato smlouva o vzájemném nástupnictví Habsburků a Lucemburků byla uzavřena Karlem IV. roku 1364.

Volba ovšem nebyla zřejmě úplně jednoznačná, protože část měst (zejména Tábor) a šlechty odmítala nástup tohoto kandidáta na královský trůn a navrhovala si jako vlastního kandidáta Vladislava mladšího, tehdy 11letého bratra Kazimíra: „Koruna byla nabídnuta Jagelloncům na sněmu v Chrudimi 2. 3. 1438, bylo to rozhodnuto skupinou radikálně-táborskou.“¹¹ Tato strana se pokoušela prosadit své návrhy nejprve skrze Aleše ze Šternberka u Albrechta Habsburského, ale Albrecht měl pouze potvrdit práva udělená svým zesnulým tchánem, což bylo touto stranou vnímáno jako nedostatečné. Císařovna Barbora Celská byla propuštěna z vězení po odevzdání svých uherských hradů, jako kompenzaci získala důchod 12 000 dukátů plynoucích z jejich neopevněných měst.¹² Propuštění císařovny-vdovy Barbory Celské sice bylo požadavkem podporovatelů Jagellonské kandidatury, i tak ovšem nebyly Albrechtovy ústupky vnímány jako postačující. Po sněmu vyslala tato skupina posly k polskému královskému dvoru: „Ptáček, zpravený o Albrechtově vůli Alešem, povolal přední ze svých přívrženců, z nichž valná část byla kacírská, oddaná husitskému bludu, a provolá za krále Kazimíra, čtrnáctiletého bratra polského krále a požádá ho prostřednictvím poslů o pomoc, jíž by mohlo být Kazimírovi zachováno české království.“¹³ Jednalo se o: Jana Hertvíka z Rušinova, Jana z Pernštejna, Bedřicha ze Strážnice a Beneše Mokrovouského, žádající, aby král Vladislav povolil svému bratru přijmout českou korunu. Proto král svolal zemský sněm na svátek sv. Floriana (4. 5. 1438) v Novém Korczyně, s tím že o radu se obracel zejména na litevského velkoknížete Zikmunda a na sněmu se návrh vyhodnocoval. Všichni přítomní biskupové i mazovská knížata Siemovit a Vladislav byli proti přijetí, argumentující hlavně vnitřními rozbroji českého

¹⁰ Pius et al. *Historia Bohemica =: Historie česká.*, s. 179.

¹¹ DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, cit. in URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, Díl III., část 1.*, Praha: Laichter, 1930, s. 284.

¹² Srovnej s Pius et al. *Historia Bohemica =: Historie česká.*, s. 179.

¹³ Tamtéž.

království, ale i přítomným kacířstvím, zvláště když byl již zvolen jiný král. Za přijetí koruny apeloval velkokníže litevský Zikmund i někteří mladší šlechtici, zvláště ti, kteří spravovali královské majetky a chtěli využít případné války k výjimce za odvádění důchodů do královské pokladny. V neposlední řadě poukazovali také na to, že pokud by se Albrecht Habsburský snadno stal králem českým i uherským, ovládal by dvě sousední země a mohl tak Polsku jako Němec škodit. Proto Kazimír českou královskou korunu na sněmu přijal. Král Vladislav poté poslal do Čech dva královské velitele: poznaňského vojvodu Sudivoje z Ostrorogu a sandoměřského vojvodu Jana z Tenčina, se silným vojskem. Sněm ale naléhal, aby bylo vysláno více vojáků, neboť hrozil přímý útok loajalistů Albrechta. Sám Długosz upozorňuje, že poselství nebylo dostatečně početné, varuje před narušením míru a zmiňuje odpor biskupa Zbyhněva nejen proti přijetí koruny, ale také jeho obavy jako katolického biskupa před případným rozšířením české husitské hereze v Polsku.¹⁴

Rudolf Urbánek zmiňuje, že jeden z pramenů, list Aleše ze Šternberka z 1. 2. 1438 uvádí informaci, že by se v rámci kandidatury mohlo jednat přímo o zájem samotného Vladislava o český trůn, nikoliv jeho mladšího bratra Kazimíra. Urbánek usuzuje, že ke zmýlení mohlo dojít ze dvou důvodů. Zaprvé Vladislav jednal jménem svého mladšího bratra, zadruhé Aleš ze Šternberka zřejmě neměl konkrétnější informace, který z jagellonských bratrů bude ve skutečnosti kandidátem na trůn. Urbánek svůj úsudek opírá i to, že jak Aeneas Silvius Piccolomini, tak Jan Długosz také píše rovnou o kandidatuře Kazimírově. Uvádí také to, že Královská regentská rada v čele s Zbyhněvem Olešnickým odmítala česko-polskou personální unii, na základě zásady požadující, aby polský král pobýval v Polsku. Urbánek trefně poznamenává, že tato zásada najednou neplatila o 2 roky později, kdy Vladislav Varnenčík kandidoval na uherský trůn.¹⁵ Královská rada pod vlivem Zbyhněva Olešnického ale neměla asi tak velký problém s tím, aby Vladislav Varnenčík vládl dvěma zemím v personální unii, výhrady byly namířeny

¹⁴ Tamtéž, s. 203-204.

¹⁵ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny. Díl III, Věk poděbradský*. Praha: Jan Laichter, 1915. sv. 1, s. 282.

spíše proti vládě zrovna v Českém království, zemi s většinou obyvatelstva vnímanou jako kacířskou, a hrozbě rozšíření utrakvismu přes hranice do Polska. Zmíněný list Aleše ze Šternberka informuje Oldřicha z Rožmberka o postupu podporovatelů polské kandidatury, ale jak bylo výše uvedeno, i když by čtenář mohl interpretovat tento list jako kandidaturu Vladislava Varnenčíka, sněm podle jiných zdrojů velmi pravděpodobně nabízel korunu právě Kazimíru Jagellonskému. „A takéť noviny věděti dávám, že... z toho sněmu mají pro krále polského poslati, aby přijel nemeškaje a cožby mohl nejsilněji, neb jest on k nim své poselstvie udělal, žeby přijeti chtěl, když jemu vzkáží... A máš shledati, nezkaziliť Rakúský sám těmi běhy, kteřížť jsou svrchupsáni, žeť náma zkázy mieti nebude, nebudemeť jemu radše slúžiti a pomáhati, ač nás žádati bude.“¹⁶ (pravopis dopisu upraven)

Albrecht se po bližší nespecifikované době dozvěděl o zvolení Kazimíra králem, vyslal proto k polskému královskému dvoru poselstvo, mezi posly jsou jménem zmíněni uherský pan Blažej (Balosz) a český Jan z Rabštejna, katolický pán. Dle Dlugosze požadoval po Vladislavovi, aby zabránil svému bratru v přijetí české koruny, argumentuje hlavně dědickými právy své manželky Alžběty Lucemburské i smlouvou o nástupnictví, podporovatele polské strany označuje za hrstku nemající mandát volit si krále.¹⁷ Vladislav podle kronikáře odpověděl následovně: „Není možné zakrýt, že po smrti císaře Zikmunda si pánové, šlechta i měšťané čeští vybrali za svého krále mého bratra Kazimíra.....neusuzuji, že skrze to způsobí jakoukoli křivdu králi římskému a uherskému Albrechtovi, protože je známo, že nástupnictví králů nepřechází přes ženy, ale pokud by nastaly nějaká ujednání a uspořádání mezi Královstvím českým a rakouským domem, na základě kterých Albrecht tvoří sobě práva do Království českého, ony ztratily vážnost v důsledku jiného zvyku a dlouholeté praktiky. Vyslal jsem proto dle povzbuzení tohoto sněmu dva vojevůdce mého království s nevelkým vojskem. Oni tam pochodují z našich rozkazů a pokynů, aby nejprve očistili chyby a poté dovedli vše do pokoje... můj bratr Kazimír není tak lakomý, že by chtěl přijmout vládu v Království českém pod

¹⁶ PALACKÝ, František. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské [sic]: z archivův domácích i cizích, Díl druhý [sic]*. W Praze: Stawy Králowstwj Českého., 1842, s. 6.

¹⁷ Srovnej DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, s.205.

jinou podmínkou, než že by je přinesl zpět do pravé čisté víry katolické, do jednoty a blahosti míru. Nelze odebrat práva mému bratru Kazimírovi, kterého vynikající pánové zvolili králem, Češi i Poláci mají jeden jazyk a jeden i druhý národ mají společný původ, jedni i druzí nemají nic společného s Němci“ (překlad vlastní).¹⁸ Poslové ovšem měli být obdarováni a patřičně uctěni (podle Piccolominiho dle polského zvyku kožešinami) a vrátili se k Albrechtovi.¹⁹ Zájem může vzbudit Vladislavova národností argumentace a důraz na jazykovou blízkost českého a polského národa. Bohužel nedovedu ze zkoumaných zdrojů získat informaci, do jaké hloubky či zda vůbec se sám Vladislav věnoval studiu jazyka maďarského, od slovanských jazyků velmi odlišného, aby udržel konzistenci své argumentace „panovník musí ovládat jazyka svých poddaných“. Urbánek na polském sněmu vymezil dvě strany, „magnátskou“ (v čele se Zbyhňevem Olešnickým) a „národní“.²⁰ Na sněmu byly předneseny i podmínky, které požadovali poslové z Čech po Vladislavovi. Urbánek sice píše, že o nich nejsou dostatečně podrobné informace, muselo se ale jednat o dodržování kompaktát, požadavek výlučného působení českého duchovenstva na území království, návrat území odejmutých království saským kurfiřtem, aby si Vladislav nebral jeho sestru za manželku, odstřihnutí Němců v Čechách i Polsku od mocenských pozic a také zákazu působení cizích (německých) kupců na budoucí nové cestě mezi Besarábíí (dnešní Moldavsko/Ukrajina) a Kaffou na Krymu.²¹

Albrecht mezitím dorazil z Vídně na Moravu a na zemské hranici Českého království a Moravského markrabství v Jihlavě byl přijat katolickými pány: Oldřichem z Rožmberka a Menhartem z Hradce. Hynek Ptáček ale požadoval, aby Albrecht Habsburský nevstupoval do království dříve, než projeví Ptáčkově straně zadostiučinění, a odmítal tolerovat, aby se stal králem někdo, koho sám nezvolil. Albrecht se opíral o argument, že byl zvolený většinou sněmu a má i další nároky (včetně smlouvy o nástupnictví a dědických práv své manželky). Ptáčkově straně velmi záleželo také na osudu v té době stále zadržované Barbory Celské. „Z poměru

¹⁸ Tamtéž, s. 205-206.

¹⁹ Srovnej Pius et al. *Historia Bohemica =: Historie česká.*, s. 181.

²⁰ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, Díl III.*, sv. 1, s. 285.

²¹ Srovnej tamtéž, s. 309-311.

Albrechtova k Barboře činila strana Ptáčkova otázku důvěry“: „Bude-li Barbora o své zámky připravena, ani Albrecht v Čechách pokojně vládnouti nebude.“²² Albrecht varoval Ptáčka, že bude vůči němu dobrotivý, pokud se postará o mír, ale jinak nikoliv. 29. 6. 1438 poté byl v Praze korunován, za silného vítání obyvatelstva. Ptáček ale dal opevnit Kolín a další jemu loajální města a po příchodu vojáků z Polska začal plenit statky Albrechtových spojenců.²³ Dlugosz zmiňuje, že Albrechtovi podporovatelé rovněž plenili majetky osob stranících Kazimírovi a také podstatný fakt, že Albrecht nebyl korunován pražským arcibiskupem, ale Filibertem, legátem basilejského koncilu, který tehdy jeho jménem spravoval církevní záležitosti města a království.²⁴ Od husitské revoluce sesazením posledního vysvěceného arcibiskupa Konráda z Vechty, který roku 1421 přešel na stranu husitskou, byl zbaven úřadu a roku 1426 dán do klatby,²⁵ až do znovuobsazení úřadu Antonínem Brussem z Mohelnice roku 1561 totiž České království bylo bez úřadujícího arcibiskupa (utrakvisty zvolený Jan Rokycana nebyl papežem uznáván) a církevní správa neobsazené arcidiecéze byla realizována pouze skrze administrátory/vikáře/papežské legáty.²⁶ Bartošek z Drahonic uvádí údaje o dalším vývoji: „A hned asi 10. den po té korunovaci vtrhli do Čech jacísi Poláci, vévoda z Ostroroha Poznaňský a Jan z Tencína prý s pěti tisíci jezdců, s knězem Bedřichem (ze Strážnice, pozn. autora), který tehdy držel město Kolín, s výše psaným Janem Čapkem, Janem z Rousínova (Rušinova?), Benešem z Mokrovous i s jinými Čechy, svými spolčenci a hlavně s pomocí královských měst a pana Hynka Ptáčka z Pirkenštejna, jinak z Rataj řečeného Ptáček a způsobili proti řečenému králi v různých krajích Království českého mnoho škod loupením a mečem.“²⁷ Početní síla polského vojska se tedy v různých pramenech liší, je ale možné, že Bartošek z Drahonic do nich započítává české spojence Poláků, ale

²² Tamtéž, s. 279.

²³ Srovnej Pius et al. *Historia Bohemica =: Historie česká.*, s. 181.

²⁴ Srovnej DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, s. 206.

²⁵ Srovnej KETTNER, Jiří, ČECH, Zdirad J. K. a Církev československá husitská. *Dějiny pražské arcidiecéze v datech.* Praha: Zvon, 1993, s. 68.

²⁶ Srovnej tamtéž, s. 79.

²⁷ Z DRAHONIC, Bartošek, *Kronika Bartoška z Drahonic.* In HLAVÁČEK, Ivan, ed. *Ze zpráv a kronik doby husitské.* 1. vyd. Praha: Svoboda, 1981., s. 280.

Dlugosz ani Piccolomini koneckonců přesnou početní sílu Poláků při příchodu do Čech nezaznamenali. Poté máme doloženo, že Poláci ustoupili k městu Táboru, kam je pronásledoval i Albrecht. Došlo ke střetu, Dlugosz uvádí, že v Albrechtově vojsku bylo mnoho národností, Češi, Rakušané, Moravané, Míšňané, Sasové, Švábi, Durynkové, Slezané a další národnosti, všichni se měli sejít, aby zničili vojska polského krále, zatímco Dlugosz hovoří o nevelkém oddílu složeném z Čechů a Poláků. Piccolomini uvedl, že Albrechta doprovázelo několik významných velmožů rodem ze zahraničí, příslušníci nejmocnějších rodů Svaté říše římské: bavorský vévoda Kryštof III. z Wittelsbachu, později dánský král, saský vévoda Fridrich II. Mírný (Wettin), braniborský markrabě Albrecht III. (Hohenzollern).²⁸ Albrecht, podle Dlugosze jinak skromný muž, údajně poslal k Táboru namyšlené poselstvo. V něm obhajoval své nástupnické právo, vytýkal Polákům jejich rabování, jejich vstup na území království vnímá jako lehkomyšlný a vyzýval je, pokud na to měli odvahu, k rozhodujícímu střetnutí, protože se domníval, že jedna rozhodující bitva bude pro zemi lepší než dlouhodobé pustošení.²⁹ V rámci propagace Albrechtova nástupnictví se vyjádřil dle Urbánka také jeho dvorní písař Petschacher. Zdůrazňoval na příkladu úspěšných panovníků lucemburské dynastie, že není až tak důležitý jazyk a národnost krále, ale jeho úmysl, spravedlnost a víra. Tvrdil dokonce, že Albrecht dokonce bude Čechám „druhým Karlem“ (IV.), obnoví pokoj, chrámy i slávu pražské univerzity.³⁰ Albrechtovy výtky měly snad i osobní ráz, podle Urbánka vytýkal Vladislavovi nízký věk, nespravedlivost, ale i pohanskou víru jeho předků.³¹ Je zřejmé, že takové sliby nebyly příliš realistické, Karel IV. sice svého času pomohl zachránit zemi ve srovnatelném rozvratu, ale také se nemusel potýkat ještě s rozdělením konfesním a odlišnou vírou většiny obyvatelstva.

Vzhledem k tomu, že rod Jagellonců se v tomto období setkával právě z dotyčného důvodu s předsudky, nelze se divit, že Vladislav Varnenčik by mohl toužit po

²⁸ Srovnej Pius et al. *Historia Bohemica =: Historie česká.*, s. 183.

²⁹ Srovnej DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, s. 207.

³⁰ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, Díl III.* sv. 1, s. 329.

³¹ Srovnej tamtéž, s. 327.

proslavení se v Evropě jako úspěšný bojovník Kristův na křížové výpravě a tím i rozptýlit pomluvy, že je pohanem, pokud chtěl rozptýlit pochybnosti o tom, že by snad nebyl upřímným křesťanem.

Poláci odpovídali podle Długosze následovně: „Přišli jsme přivést království nejprve do pravé víry, poté do míru, a nakonec věrnosti a poslušnosti zvolenému králi českému Kazimírovi, protože mnoho rozumných lidí uznalo jeho právo, o které žádá. A pokud král Albrecht má nějaká práva v tomto království, máme o tom vážné pochybnosti... My jako pánové i služebníci křesťanského krále střežíme se přede vším proléváním křesťanské krve. Ale není v naší moci výběr pole i dne války. Jako věc budoucí a nejistá to zůstává v rozhodnutí a vůli všemohoucího Boha. Poláci ukazují nepříteli tvář a ne záda“ (překlad vlastní)³² Długosz uvádí, že obě vojska vybudovala tábory opevněné příkopy a vozovou hradbou, propolská strana před hradbami města (které dle Długosze mělo přirozenou polohu vhodnou k obraně), Albrecht vybudoval tábor poblíž, ve vzdálenosti dostřelu katapultem. Długosz zde Albrechta opět chválí, že je laskavým člověkem a vyhýbal se střetu, ve kterém by se prolila křesťanská krev, a pouze nechával kromě menších šarvátek střežit své ležení.³³ Piccolomini se vysmíval polskému vojsku: „Po několik dnů se bojovalo na planině, která ležela uprostřed mezi oběma tábory. Nikdy však nebyl boj veden všemi silami, protože Polák nekonal tak snadno vynikající činy, jako se chvástal honosnými slovy... Albrecht měl třicet tisíc bojovníků, Poláci čtrnáct tisíc, město, připojené k jejich táboru, bylo jim velkou oporou. V obou táborech bylo také mnoho kovových děl, více jich měl Albrecht.“³⁴ Polský tábor dle něj měl být v jeden moment zasažen koulí z největšího děla, která zabila mnoho lidí, několika dopady poničila více míst v táboře a donutila Poláky ustoupit do města. Piccolomini uvádí, že Jiří z Poděbrad s jízdním oddílem táhl na pomoc Táboru na straně Kazimírově a na hlavu porazil oddíl Albrechtův, tím se údajně poprvé proslavil. Albrecht, vědomý nutnosti časově náročného vyhladovění města, obléhání ukončil

³² DLUGOSZ Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, s. 207-208.

³³ Tamtéž, s. 208.

³⁴ Srovnej Pius et al. *Historia Bohemica =: Historie česká.*, s. 183.

a navrátil se do Prahy, podle Piccolominiho ale Tábor opustilo i polské vojsko, které bitvou přišlo o mnoho koní a proviantu.³⁵

Při porovnání pramenů je viditelné, že ačkoliv Dlugosz chválí charakter Albrechta Habsburského, také možná poněkud záměrně podceňuje sílu polského vojska s cílem poukázat na jeho hrdinství a odvahu. Pokud jsou Piccolominiho údaje pravdivé, pak byli Poláci přečísleni přibližně dvojnásobnou přesilou, ale měli také za zády opevnění města a terénní výhodu, a tak označovat takové síly za pouhou hrstku vnímám jako poněkud přehnané, neboť v pozici obránce bývalo často možné v bitvách s takovým přečíslením zvítězit. Za velmi zajímavou zmínku považuji informaci o tom, že se do bojů na polské straně zapojil Jiří z Poděbrad, zejména v kontextu toho, že byl již výše jmenován Dlugozsem jako jeden ze členů poselstva Barbory Celské k Vladislavu Varnenčíkovi poslaného nabídnout mu sňatek, a tedy ještě minimálně v druhé polovině roku 1438 pokračoval v neloajálním postupu vůči Albrechtovi Habsburskému.

Všechny studované prameny se shodují v tom, že Kazimír Jagellonský osobně na české území vybojovat si své království nedorazil. Výsledek bitvy u Tábora vnímám z vojenského hlediska jako nerozhodný, ale ze strategického hlediska jako vítězství Albrechta Habsburského, neboť v důsledku bitvy polské vojsko opustilo území Českého království a přišlo o cenné vybavení v důsledku poškození svého tábora dělostřelectvem. Rád bych se ještě ale zaměřil na rozbor argumentace, kterou polský královský dvůr a velitelé polského vojska vyslaného do Čech Sudivoj z Ostroroha a Jan z Tenčina při své cestě do Čech užívají. Právní nárok na trůn na základě volby stavovským sněmem je poněkud problematický z důvodu závěti zesnulého Zikmunda Lucemburského a zejména habsbursko-lucemburských smluv o vzájemném nástupnictví, podpořeném ještě sňatkem jeho dcery s Albrechtem. Lze chápat logiku Hynka Ptáčka, města Tábora a dalších utrakvistů (mimo jiné včetně Jiřího z Poděbrad), kteří odmítali do různé míry již Zikmunda, byť v posledních dvou letech jeho života ho po různých ústupcích přece jen akceptovali. Skrze spojenectví právě s touto skupinou zní ovšem nelogicky druhý užívaný

³⁵ Srovnej tamtéž.

argument, že Poláci přišli do Čech vrátit zemi do míru (to by ještě mohlo být opodstatněné například v situaci úplného bezvládí, jako tomu bylo v případě kandidatury Zikmunda Korybutoviče ve dvacátých letech 15. století, ale ne v situaci, kdy jsou to oni, kdo svým příchodem vyvolávají konflikt se zvoleným králem, navíc určeným závětí zesnulého krále předchozího) a zejména zpět do lůna pravé víry. Ano, skrze kompaktáta uzavřená s koncilem v Basileji byli sice utrakvisté přijati zpět do katolické církve se zohledněním jejich specifické liturgie, ale nedostalo se jim všeobecného uznání na mezinárodní scéně, koneckonců i dle výše uvedeného Długosze nebyl ani biskup Zbyhněv Olešnický nakloněn Kazimírově kandidatuře i mimo jiné proto, aby se do Polska nerozšířilo kacířství. Logika argumentu s touhou navrátit zemi do pravé katolické víry je tak poněkud pokulhávající, neboť ačkoliv čeští utrakvisté sami sebe vnímali v tuto dobu díky kompaktátům jako součást římskokatolické církve, tak nelze tvrdit, že by tento názor byl všeobecně přijímán po celé Evropě. Není to ale v evropských dějinách poprvé ani naposledy, kdy bylo náboženství využito pro mocenský zisk.

Vladislav Varnenčík měl v té době osobně podpořit dědické nároky svého bratra Kazimíra vpádem do Slezska, po přijetí zprávy o výsledku svých vojsk u Tábora toto území měl vyplnit.³⁶ Část slezských knížat jako lenních vládců Zemí Koruny české zde složila hold Kazimírovi jako českému králi. Hold nejprve složila knížata Jan, Bernard a Mikuláš, Bolek Opolský a Hlohovský, 18. 10. 1438 poté Václav Opavský a Ratibořský (příslušník vedlejší větve přemyslovského rodu). Informace o výsledku obléhání Tábora si měl Vladislav Varnečnik vyslechnout 25. 10. 1438 u Nové Církve na Opavsku, setkává se s Janem z Tenčina, poté se 28. 10. 1438 navrátit do Polska.³⁷

Albrecht Habsburský měl zájem na vytvoření protipolské koalice s Litvou a Řádem německých rytířů, ale velmistr řádu skrze svého posla mu v ležení poblíž Tábora vzkázal, že Řád nebude rušit břešťský mír uzavřený s Polskem, protože je vyčerpán dekadami bojů a není schopen s Vladislavem Varnenčíkem bojovat. Litva si

³⁶ Srovnej Pius et al. *Historia Bohemica =: Historie česká.*, s. 185.

³⁷ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, Díl III.* sv. 1, s. 400-401.

podmiňovala vlastní zapojení do války právě předchozím zapojením Řádu.³⁸ Utvoření spojenečství v takové podobě by mělo pro Polsko skutečně ničivé důsledky, neboť by bylo v ohrožení nejen ze západu a jihu (Čechy a Uhry), ale i z východu (Litva) a severu (Řád německých rytířů).

Albrecht se navrátil k 20. 9. 1438 do Prahy, míšeňský markrabě se tam od něj oddělil a vyrazil na cestu domů.³⁹ Zde se střetnul se severočeskými podporovateli Kazimíra Jagellonského. „Petr, syn pana Alše ze Šternberka, jinak z Holic, kteří tehdy oba drželi hrad Hrádek, nepřátelsky pronásledovali z řečeného hradu se dvěma sty a více jezdců a s měšťany žateckými a lounskými, jichž bylo, jak se povídalo, jezdců i pěších na vozech i s jejich spolčenci čtyři tisíce, řečeného markraběte, který tehdy přenocoval v Lovosicích. V úterý nazítří po sv. Mořici [23. 9.] ho horlivě a usilovně pronásledovali. On se však při tom pronásledování obrátil, svedl bitvu, pobil podle toho, co se říkalo, patnáct set mužů a čtrnáct set a více jich podle pověsti odvedl do Míšně do zajetí. To se stalo mezi Mostem a Bílinou u vesnice Želenic.“⁴⁰ Bitva u Želenic byla druhou a poslední velkou bitvou svedenou během kandidatury a boje bratra Vladislava Varnenčíka Kazimíra o českou korunu vedenou na českém území, další větší střety probíhaly již pouze ve Slezsku, případně Uhrách, zatímco pozice Albrechta Habsburského v Čechách byla zajištěna.

Albrecht pobýval na přelomu roku 1438-1439 ve Vratislavi, zde byl uctěn holdem slezských knížat, uznávajících jeho manželku za dědičku království (i těch, kteří o několik měsíců dříve uznali za krále Kazimíra). V té době sněm polského království v Piotrkowě uznal Vladislava Varnenčíka za plnoletého a od této doby tedy vystupuje jako samostatně vládnoucí panovník. Na sněmu získala převahu strana „magnátská“ a sněm se přiklonil k jednání o míru s Habsburkem. Ve Vratislavi tedy došlo k jednání s Polskem, trvalý mír sice uzavřen nebyl (kvůli podmínce Vladislavových vyslanců požadujících konání nové volby českého krále a zbavení dřívějších přísah volitelů), ale po přesunu jednání do Namyslówa bylo 10. 2. 1439

³⁸Srovnej tamtéž, s. 385.

³⁹Srovnej Z DRAHONIC, Bartošek, *Kronika Bartoška z Drahonice*. In HLAVÁČEK, Ivan, ed. *Ze zpráv a kronik doby husitské.*, s. 280.

⁴⁰Tamtéž, s. 281.

uzavřeno příměří, trvající do sv. Jana (24. 6. 1439). Boje nebyly obnoveny až do Albrechtovy smrti na podzim roku 1439.⁴¹

Vratislav v té době navštívil kastilský cestovatel Pedro Tafur a ve svém letopise popisuje setkání jak s Albrechtem Habsburským, tak i s Vladislavem Varnenčíkem. To je pro náš výzkum cenný zdroj, navíc původem z naprosto jiné oblasti Evropy, ale jeho líčení je nutno hodnotit kriticky, uvádí totiž nepravdy, zejména ohledně Vladislavova rodinného stavu a věku: „Hlavní příčina této války byla císařovna, vdova po Zikmundovi, tchyně současného císaře Albrechta, o které se říká, že byla velmi promiskuitní žena, a když proti ní císař podniknul kroky, utekla ze země k polskému králi, odvázejíc velkou část pokladu, který darovala králi. Udělila mu všechna práva na své německé země a poté se za něj provdala. To byla největší absurdita, neboť jí bylo více než 65 let a on sotva 12letý.“ (překlad vlastní)⁴² Barbora Celská skutečně odjela/utekla do Polska, ve kterém jí bylo uděleno blíže nespecifikované panství a z něj plynoucí důchody v Sandoměřsku,⁴³ ale rozhodně v té době nedošlo k jejímu sňatku s Vladislavem Varnenčíkem (byť sňatek byl zřejmě o 2 roky dříve podle některých zdrojů nabídnut) a Tafur ještě více zveličuje neobvykle vysoký věkový rozdíl mezi potenciálními manželi, Barboře Celské, narozené pravděpodobně roku 1392, nebylo 65 let, ale 47 (dnes bychom ji nazvali ženou středního věku) a Vladislav Varnenčík byl ve věku 15 let, nikoliv 12 a již sněmem prohlášen za plnoletého. Absurdní je i informace, že by Barbora Celská mohla udělit nějaká práva k držbě německých zemí, když císařská koruna Svaté říše římské nebyla dědičná přes vdovy, ale volená, a Barbora Celská jinak měla vdovské statky v Uhrách, případně její rodina ve Slavonii. Tafur pravděpodobně ale neměl jako cizinec z velmi vzdálené země přístup k objektivním informacím, nebyl seznámen s politickou realitou a na dvoře Albrechta Habsburského mohl slyšet na Barboru Celskou pouze ty nejhorší pomluvy. O samotném Vladislavu Varnenčíkovi psal následující: „Měl jsem příležitost vidět polského krále. Nalezl jsem ho ve vesnici, den cesty daleko (od Vratislavi, pozn. autora), ve vybrané

⁴¹ Srovnej DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Pod vládou ženy.*, s. 91.

⁴² TAFUR, Pero. *Travels and adventures, 1435-1439.* Londýn: G. Routledge, 1926, s. 215.

⁴³ Srovnej DLUGOSZ Jan, MRUKOWNA Julia. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII.*, s. 214.

společnosti pánů, kteří byli nádherně oblečeni a vyzbrojeni podle zvyků své země. Říká se, že král je velkým vládcem, jak majetkem, tak zeměmi. Byl ve věku výše zmíněném, příjemné tváře a velmi statečný. Chtěl jsem vidět také Krakov, hlavní město jeho království, ale to nebylo možné.“ (překlad vlastní)⁴⁴

⁴⁴ TAFUR, Pero. *Travels and adventures, 1435-1439.*, s. 215-216.

2 Kandidatura a boj o uherskou korunu

Zajímavý, byť časově omezený pohled na události nabízí krátké dobové memoáry *Spomienky Heleny Kottanerovej*. Tento memoár je jedním z prvních ženských memoárů vůbec sepsaných v Evropě. Helena Kottanerová, dvorní dáma Alžběty Lucemburské, v něm popisovala události přibližně první poloviny roku 1440, od počátku roku do léta. Při četbě pramene je ovšem nutné v kontextu zaměření práce na něj pohlížet kriticky, neboť autorka je v té době osobou z nejbližšího okolí panovnice a z podpory královny měla také osobní prospěch. O Ladislavu Pohrobkovi se ve spisu píše jako o “prirodzeném pánu“ uherského lidu a králi, zatímco Vladislav Varnenčík je zde většinou nazýván pouze jako „ten z Polska, onen Polák“, nikdy však jako kandidát či dokonce uherský král. Dílo nabízí velmi cenné informace už z toho důvodu, že Helena Kottanerová se pohybovala v nejbližším okolí královny a byla přímým svědkem událostí narození a pozdější korunovace Ladislava Pohrobka uherským králem a rovněž osobně zajistila, aby byla korunovace proveditelná krádeží uherské koruny.

Vladislav Varnenčík skutečně vážně kandidoval na uherskou korunu až po smrti Albrechta Habsburského, kvůli sporům o nástupnictví v českém království ale polský královský dvůr nikdy neuznával ani Albrechtovo zvolení v Uhrách, tedy vlastně za počátky Vladislavova zájmu o své nástupnictví na uherský trůn nelze přesně považovat až rok 1438 a kupříkladu v dopise krakovského podkomorníka Petra Šafrance městu Kežmarku ohledně uhersko-polských pohraničních střetů se uvádí, že mír mezi královstvími byl uzavřen⁴⁵, ale „kníže Albrecht, který se nazývá králem, ho porušuje“⁴⁶ (Legitimita Albrechtova nástupu je zpochybňována i proto, že Vladislav Varnenčík byl zvažovaným kandidátem na uherského krále jako budoucí manžel Zikmundovy vnučky již na přelomu roku 1437-1438, jeho podporovatelé se ale nemohli z důvodu zatčení zúčastnit volby na zemském sněmu).⁴⁷ Dvořáková se domnívá, že tyto pohraniční střety

⁴⁵ Srovnej DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Pod vládou ženy.*, s. 75.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Srovnej tamtéž, s. 49.

v oblastech kolem Spíše nebyly jednoznačně polskou agresí, Poláci měli skutečně důvod zpochybňovat legitimitu Albrechtova nástupu na trůn, již toto období označuje za občanskou válku a jako příklad uvádí bývalého kastelána Barbory Celské Ladislava Rikalfa, který ze svého hradu Kamenice (maďarsky Tarkö) vedl odpor vůči novému králi.⁴⁸

2.1 Námluvy s Alžbětou Lucemburskou

Nedlouho po smrti Albrechta Habsburského 27. 10. 1439 byl podán částí uherských magnátů návrh na sňatek Vladislava s královnou vdovou Alžbětou Lucemburskou. Jak uvádí Daniela Dvořáková ve své předmluvě k slovenskému překladu *Spominek Heleny Kottanerovej*, opakovaným argumentem této strany pro uskutečnění tohoto sňatku byla obava o obranyschopnost země proti tureckému nebezpečí, ovšem postranním úmyslem magnátů vedených veszprémským (později egerským/slovensky jágerským) biskupem Šimonem z Rozhanoviec byla touha nabýt většího vlivu a moci díky nízkému věku a nezkušenosti Vladislava. Dvořáková ale také uvádí, že část uherských magnátů si během své předchozí krátké vlády královský pár dovedl úspěšně postavit proti sobě. Albrecht Habsburský se při zvolení uherským králem zavázal, že nebude udělovat v království majetky cizincům, ale tento slib porušil, Kašparu Šlikovi za jeho zásluhy při zisku nástupnictví udělil i s jeho bratry uherské občanství a daroval mu hrad Holíč.⁴⁹ Kromě toho právě s Šimonem z Rozhanoviec měla Alžběta dlouhodobé spory, bránila mu vykonávat úřad svého kancléře, na který měl ze své pozice veszprémského biskupa nárok a nejprve odmítala se od něj nechat rovněž podle tradice korunovat (požadovala, aby ji stejně jako její matku a první manželku jejího otce, Marii z Anjou, korunoval ostříhomský arcibiskup, oba předchozí případy ale byly podle Dvořákové jediné výjimky za několik set let.)⁵⁰ Upíráním této dlouholeté výsady Šimonu z Rozhanoviec si Alžběta z důvodu svých ambicí a hrdosti zde vytvořila mocného oponenta, který dovedl o několik let později velmi komplikovat snahu udržet dědictví

⁴⁸ Srovnej tamtéž, s.75.

⁴⁹ Srovnej tamtéž, s. 69.

⁵⁰ Srovnej tamtéž, s. 58.

pro jejího syna, přitom bylo pravděpodobně možné se tomuto sporu pouhým dodržáním privilegií vůči biskupovi vyhnout.

Alžběta skutečně vydala magnátům při jednáních v Budíně slib o tom, že se v budoucnosti provdá za polského krále, a poté bylo k tehdy šestnáctiletému panovníkovi vysláno poselstvo.⁵¹

Díky zápiskům Heleny Kottanerové lze ovšem zjistit, že Vladislav Varnenčík nebyl jediným zvažovaným kandidátem pro manželství s ovdovělou královnou:

„Když se toto vše událo, odebrala se vznešená vdova a moje milostivá paní se svým bratrance pánem Ladislavem a s ostatními uherskými pány do Budína, obtěžkána velkým břemenem a zavalená mnohými starostmi, neboť uherští páni trvali na tom, aby se vdala, a její milosti dávali na výběr, jeden byl polský král, zvaný pán Vladislav, ten druhý byl syn despoty ze Srbska. Vznešená královna se proto velmi trápila, a kromě zdvořilých odpovědí jim odpovídala i takto: „Milí páni, nenabízejte mi pohana, raději mi dejte nějakého křesťanského sedláka.“ A tak pán Ladislav, její bratranec žádal, aby si vzala toho z Polska. A všichni uherští páni trvali na tom, aby to učinila. Ona však nechtěla a dala jim takovou odpověď, že chce vyčkat, co jí Bůh dá, a podle toho že se zařídí. Neboť všichni lékaři jí říkali, že nosí syna a že ona v to doufá, nemůže však vědět, zda je to tak.“ (překlad vlastní)⁵²

V poznámkovém aparátu knihy je možno dočíst se na poznámce číslo 29 více o identitě nápadníka ze Srbska, byl jím Lazar II. Brankovič, syn despoty Jiřího (Đurađa) Brankoviče. Je zde podotknut významný fakt, že Lazar byl zároveň švagrem Ulricha Celského, Alžbětina podporovatele a vzdáleného příbuzného z matčiny strany.⁵³ Ulrich Celský proto manželstvím mohl získat další posílení svého vlivu a díky osobnímu zájmu byl postaven do role odpůrce Vladislava Varnenčíka.

⁵¹ Srovnej s: DVOŘÁKOVÁ Daniela, ed., překlad Mária PAPSONOVÁ, Helena KOTTANEROVÁ, *Spomienky Heleny Kottanerovej*. Budmerice: Rak, 2008, s. 16.

⁵² Tamtéž, s. 31.

⁵³ Srovnej tamtéž, s. 61.

Na výpovědi pramene je poznatelné, že bylo v zájmu významného počtu uherských magnátů, včetně vlastního bratrance Ladislava, aby se Alžběta Lucemburská provdala za Vladislava Varnenčíka⁵⁴. V pamětech Kottanerové je vyzdvížena nutnost schopnosti případného Alžbětina budoucího manžela bránit království před osmanským nebezpečím. Lze snadno usoudit, že polské království a jeho král, i přes svůj nízký věk, nabízelo mnohem větší možnosti a sílu než desetiletými válkami počinající bitvou na Kosově poli roku 1389 oslabené Srbsko, neboť srbský despotát se svými omezenými prostředky a nejistou suverenitou toho nebyl schopen. Lazar II. Brankovič byl pravděpodobně o 3 roky starší než Vladislav Varnenčík, věkový rozdíl s Alžbětou Lucemburskou byl tedy také výrazný, byť méně, ovšem hlavní překážkou dle Heleny Kottanerové byla odlišnost konfese.

Alžběta brzy po jednáních opustila Budín a odjela do Višegrádu, kde se setkala s Ulrichem Celským a opět jednala s uherskými magnáty. Helena Kottanerová zde Vladislava opět nazývá jako „ten z Polska, ten Polák“. Dle rady magnátů Alžběta souhlasila s provdáním se za Vladislava, ovšem při splnění jí určených, dle Kottanerové „všeobecně známých podmínek“.⁵⁵ Dle výpovědi Heleny Kottanerové již tehdy Alžběta Lucemburská věděla o tom, že ani uherští magnáti, ani Vladislav Varnenčík tyto podmínky nedodrží, a proto tento souhlas se sňatkem mohla udělit bez případné morální viny. Výpověď Kottanerové dále tvrdí, že uherští magnáti si ovšem v daném období případné riziko nedodržení a nenaplnění slibu vůbec neuvědomovali.⁵⁶ Zajímavé je, že Alžběta po popsaných jednáních zkonstruovala plán krádeže uherské koruny do svého držení (provedený osobně právě Helenou Kottanerovou), neboť se domnívala, že její držba posílí její vyjednávací pozici s magnáty bez ohledu na to, zda porodí syna či dceru.

V právě popsaném úryvku se ukazují subjektivita a zaujetí Heleny Kottanerové při psaní jejích memoárů, možná zapříčiněné zkušenostmi, které získala během dalších

⁵⁴ Ladislav Gorjanský, syn Anny Celské, sestry Barbory Celské.

⁵⁵ Podmínky, které měly být Alžbětou kladeny, znějí následovně: I. Zachování Alžbětina vlivu na vládu v zemi na základě pozice skutečné dědičky i po nástupu nového krále na trůn, II. Zajištění nástupnických práv na trůn pro jejího potomka v případě, že porodí chlapce a III. Právní vymezení postavení jejího dítěte pro případ, že by porodila dceru. Srovnej tamtéž, s. 62.

⁵⁶ Srovnej tamtéž, s. 31.

měsíců a let. Přestože v daný moment byl teprve podán návrh na sňatek, Helena Kottanerová nikdy Vladislava Varnenčíka osobně nepotkala, ani ještě nijak nezasáhl do dějin Uher, i tak je Vladislav Varnenčík v její výpovědi popisován jako ten, kdo stejně slíbené podmínky nedodrží. Poté a díky této podmínce je možné mu dát slib, o němž v pozici Alžběty Lucemburské automaticky víme, že ho ona sama také nedodrží. A logicky Vladislav Varnenčík ani jiný v očích Heleny Kottanerové být nemohl, zajisté totiž jako osoba Alžbětě Lucemburské blízká, navíc za její služby odměněná, měla Helena Kottanerová zájem na tom, aby byly dané činy Alžběty popsány v pozitivním světle. Z toho plyne, že Vladislav Varnenčík musel být v memoárech Heleny Kottanerové vykreslen apriori jako ten, kdo je nedůvěryhodný a neplní podmínky, protože pokud by takový nebyl, Alžběta samotná by byla stavěna na morálně špatnou stranu.

Pohled na tyto události nabídnutý Jánem z Turca je poněkud odlišný, popis události po smrti Albrechta Habsburského zahajuje údajným proslovem k znepokojeným magnátům: „Páni a bratři! Stejně jako na vás i na mě doléhá starost o zemi. Jak víte, jsem dědičkou země, ale domnívám se, že nemám dostatek sil na správu země. Pokud očekáváte narození mého dítěte, zdá se mi, že se mi narodí spíše dcera než syn. Hleďte si proto panovníka, který bude schopnější než žena zvládnout starosti takové velké země. Pouze mějte v srdci a před očima dobrodiní mého otce a ponechte mě v zemi toho, kdo mě zplodil (tím myšleno v Uhrách, zemi, kde panoval její otec Zikmund Lucemburský).“⁵⁷(překlad vlastní)

Alžběta Lucemburská v tomto údajném proslovu adresovaném magnátům zaznamenaném Jánem z Turca sama sebe hodnotí jako neschopnou vlády a správy nad zemí, mimo jiné uvádí důvod, že je ženou. Rovněž je uvedeno, že očekávala, že bylo spíše pravděpodobnější narození dcery než mužského dědice. Jediným jejím kronikou uvedeným požadavkem je, aby jí bylo umožněno pobývat nadále ve své

⁵⁷ Z TURCA, Ján, *Kronika Jána z Turca*. In SOPKO, Július. *Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Vyd. 1. Budmerice: Rak, 1995, s. 166.

domovinně, Uhrách. Tato výpověď je velmi odlišná od výpovědi Heleny Kottanerové, ve které se uvedlo, že Alžbětu všichni lékaři ujišťovali o tom, že je v očekávání syna.

Vladislav Varnenčík je v kronice zmiňován jako oblíbený v Uhrách pro svůj „ušlechtilý charakter“⁵⁸, proto mu mělo být nakloněno celé shromáždění magnátů, které se rozhodlo přivést ho a svěřit mu vládu nad zemí. O údajných skvělých charakterových vlastnostech Vladislava píše mimo jiné i Dubnická kronika anonymního autora: „byl to panovník vyznačující se velmi dobrými mravy, nábožný, bezúhonný, pravdomluvný a v boji udatný“⁵⁹ Zajímavé je, že Ján z Turca sice uvádí, že v Polsku vládl právě Vladislav, ale popis zní, jako kdyby měl pouze titul litevského velkoknížete a byl bratrem krále Kazimíra. (Kronika tedy vyznívá, jako by již polským králem byl Kazimír a Vladislav pouze velkokníže a bratr krále, přitom v té době Litvě vládl právě Kazimír a Vladislav byl již několik let korunovaný král, zatímco Kazimír byl na polského krále korunován až roku 1447). Ján z Turca ve své kronice píše o vyslání uherského poselstva do Krakova, mluví o identitě dalších vyslanců, kromě dvou později zmíněných v textu Kottanerové (bán Matko a Imrich Vajdáfi) uvádí, že v poselstvu cestovali také knínský biskup a Ladislav z Pavlovic.⁶⁰ Než se poselstvu podařilo dorazit do Krakova, kde je měli přijmout Vladislav (uveden nesprávně jako kníže) s Kazimírem (opět uveden jako král), dozvěděli se novou zprávou o narození královnina syna. Podle Jána z Turca ovšem se neodvážili vrátit bez toho, aby splnili svou úlohu, a proto návrh přednesli před polským královským dvorem. Panovník byl návrhem nadšen a měla se ho zmocnit mocichtivost.⁶¹

Z četby kroniky a neznalosti jiných pramenů a literatury by tedy byla možná interpretace, že vina a odpovědnost za rozpoutání konfliktu o nástupnictví vlastně dle Jána z Turca dopadá na zmíněné posly (bán Matko, Imrich Vajdáfi, knínský biskup a Ladislav z Pavlovic), kteří přednesli před Vladislava Varnenčíka návrh na sňatek

⁵⁸ Tamtéž, s. 166.

⁵⁹ SOPKO, Július, ed. *Kronika uhorských kráľov zvaná Dubnická: historické rozprávanie neznámeho autora o minulosti Uhorského kráľovstva od výbojov Hunov do Európy až po sobáš Mateja Korvína s Beatricou*. 1. vyd. Budmerice: Rak, 2004, s. 161.

⁶⁰ Srovnej Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s. 166.

⁶¹ Srovnej tamtéž, s.166.

s Alžbetou Lucemburskou, byť měli mít vědomost o narození mužského dědice trůnu a:

„Po jejím splnění opanovala mladé kníže ctižádost vládnout. Vůbec neoddalovalo cestu, vzápětí připravilo všecko potřebné a v doprovodu vybraného polského vojska přišlo do Uherska. Panstvo uherské země se na nového panovníka těšilo a jeho obyvatelé mu vyšli v mnohých zástupech v ústrety. V těch dnech střežil budínský hrad palatin Vavřinec z Hederváru. I on šel panovníkovi v ústrety, otevřel mu hradní bránu a jako uherského krále ho vyvedl do vysokého královského paláce.“ (překlad vlastní)⁶² Tato událost je datována na svátek Turic⁶³ v létě 1440⁶⁴, lze tedy očekávat, že v tomto období byl Vladislav již přítomen na území Uher.

Díky narození Ladislava Pohrobka na hradě Komárnu se významně změnila mocenská dynamika ve prospěch odpůrců Vladislavových. Helena Kottanerová vnímala spolu s Alžbetou událost jako Boží zázrak a popisuje včasné narození následovně: „Král nechtěl dlouho čekat a pospíšil se ke svaté koruně, dřív, než by k ní přišel kdokoliv jiný. Jako kdyby mu byl kdosi řekl, že ten z Polska baží po jeho otcovském dědictví. Protože pokud by zůstal ještě týden v těle své matky, byl by přišel nahoru do Bratislavy a nedalo by se tak brzy zařídit, aby se odtud rychle dostali, a ten z Polska by možná do Stoličného Bělehradu dorazil dříve než jeho milost.... Je pravda, že Bůh nepochybně chtěl, aby svatou uherskou korunu nosil pravý dědic, král Ladislav, a ne ten z Polska. To by si měli mnozí pamatovat.“ (překlad vlastní)⁶⁵

Nedlouho poté se navrátili poslové z Polska, Helena Kottanerová nám umožňuje poznat jejich identitu, byli to páni Imrich Vajdafi a bán Matko. Dle Kottanerové chtěla Alžběta nadále pokračovat v přetvářce se souhlasem se sňatkem a tvářila se, že se těšila na výsledek jednání. Chtěla ovšem skrze jednání vidět, jak magnáti budou reagovat na svého nového „přirozeného pána“.⁶⁶ Od jednoho z poslů se jí dostalo této

⁶² Tamtéž, s. 166.

⁶³ Turice je slovenský název pro svátek Letnic, slavený 50 dní po Velikonocích, tedy jsou svátkem s proměnlivým datem.

⁶⁴ Srovnej tamtéž, s. 166.

⁶⁵ DVOŘÁKOVÁ Daniela ed., překlad Mária PAPSONOVÁ, Helena KOTTANEROVÁ, *Spomienky Heleny Kottanerovej* s. 39.

⁶⁶ Srovnej tamtéž, s. 41-42.

odpovědi: “Milostivá paní, i kdybyste měla syna, který by byl již starý 10 let, stejně bychom ho nepřijali za svého pána, protože by nás nemohl vést proti Turkům. (překlad vlastní)⁶⁷ Daná odpověď odkrývala vratké postavení Alžběty i jejího syna u významného počtu magnátů, protože země nebyla v běžné situaci a skrze jejich pohled potřebovala panovníka, který by byl schopen osobně organizovat vojenské akce proti expandující Osmanské říši. Tato odpověď Alžbětu velmi rozlítla a léčkou nechala oba vyjednavče po odjezdu z Komárna zajmout. Zajatí páni poté měli dle Kottanerové jako dobrou radu navrhnout, aby nechala syna korunovat za krále, a doufali tak ve své osvobození, ale nevěděli, že královna měla v tu chvíli korunu ve své držbě, a proto mohla korunovační akt provést ve velmi krátké době.

2.2 Krádež uherské koruny

Pro zaměření této práce nejsou důležité detaily průběhu korunovace Ladislava Pohrobka bohatě popisované Helenou Kottanerovou, ovšem podstatné je, že ačkoliv měl korunovaci řídit Ladislav Gorjanský, jenž měl ve Stoličném Bělehradě opatrovat klenoty a byl příznivcem nástupu Vladislava Varnenčíka, tento magnát se díky krádeži na korunovaci nemohl vůbec podílet a ovlivnit událost ani umožnit Vladislavovi Varnenčíkovi, aby se dostal ke korunovačním klenotům dříve než Alžběta. Zároveň je nutno podotknout, že ve stejné době, kdy měla proběhnout korunovace, byl polský král s doprovodem již v Uhrách, na cestě do Budína.⁶⁸

Korunovace proběhla na tradičním korunovačním místě uherského království ve Stoličném Bělehradu 15. 5. 1440 a brzy poté se dostala na dvůr královny zpráva, že Vladislav Varnenčík pobývá v Pešti a pokouší se dostat i přes řeku do Budína.

Podobně hovoří o průběhu událostí i Ján z Turca. Tvrdil, že ne každému, zvláště těm, kteří nezapomněli na dobrodiní vlády císaře Zikmunda, byl nástup nového panovníka po vůli. Ti podpořili Alžbětu a cestovali s ní a jejím synem do Stoličného Bělehradu, kde byl korunován, průběh popisován jako u Kottanerové, korunovaci a pomazání

⁶⁷ Tamtéž, s. 42.

⁶⁸ Srovnej tamtéž, s. 43-44.

čtyřměsíčního chlapce provedl ostříhomský arcibiskup Dionýz ze Seče, Ulrich Celský pronesl za nemluvně korunovační přísahu. Uvádí, že po korunovaci složili slavnostní přísahu věrnosti novému králi významní magnáti: báni Mikuláš z Újlaku, Ladislav z Gorjan, Ondřej Botos z Gorjan, synové někdejšího vévody Jana Ladislav a Henrik, Tomáš ze Seče a další. Teprve po zdárně provedené korunovaci proběhla dle kronikáře krádež koruny.⁶⁹

Udat se měla v Turcově podání tak, že královna dorazila do Vísegrádu, kde měla uložit korunovační klenoty, přičemž je uvedeno, že hrad byl velmi dobře zabezpečený polohou – stál na vysokém vrchu nad řekou Dunajem, ovšem vnější části opevnění byly rozlehlé, některé bašty stály až u břehů řeky.⁷⁰ O krádeži samotné pak uvádí: „Když královna vešla do hradu, při uložení koruny podvedla přítomné barony. Předstírala před nimi, že ji uloží na příslušné místo, ale s ženskou vychytralostí ji odcizila a schovala. Starou schránku určenou pro tento poklad dala prázdnou zapečetit obvyklým způsobem. Poté odešla se svým synem i s korunou k římskému králi a štýrskému vévodovi Fridrichovi. Byl vlastně chlapcův strýc, odevzdala mu syna na výchovu a korunu do úschovy.“ (překlad vlastní)⁷¹

Vladislav se měl podle Kottanerové setkat s odporem místního obyvatelstva, které mu nechtělo umožnit vstup, ovšem Vladislav se dostal do hradu díky zradě palatina Vavřince z Héderváru, který dříve stranil Alžbětě, a dokonce ji doprovázel nedávno na korunovaci jejího syna. Rádcí královně radili, aby na „toho z Polska“ vyslala vojsko vedené Ulrichem Celským a porazila Vladislava Varnenčíka nepřipraveného, královna skutečně vojsko vyslala, ale za přesně Kottanerovou nevyjasněných okolností Ulrich během cesty nařídil návrat do Stoličného Bělehradu.⁷²

Helena Kottanerová v následující části svých memoárů zajímavě cituje údajný výrok Vladislava Varnenčíka, který měl pronést, když se dozvěděl o tažení Ulricha Celského:

⁶⁹ Srovnej Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s. 167.

⁷⁰ Srovnej tamtéž, s. 167.

⁷¹ Tamtéž, s. 167.

⁷² Srovnej DVOŘÁKOVÁ Daniela ed., překlad Mária PAPSONOVÁ, Helena KOTTANEROVÁ, *Spomienky Heleny Kottanerovej.*, s. 48-49.

„Já jsem přece nepřišel, abych bojoval. Přišel jsem, protože jsem chtěl tancovat a těšit se, ale pokud by to neměla být moje věc, tak to bude zřejmě záležitost vévody Albrechta.“ (překlad vlastní) ⁷³ Vévoda Albrecht byl Rakušan, který v té době doprovázel dle Kottanerové Alžbětu Uherskou, Kottanerová o něm ovšem psala, že účelem jeho pobytu nebyl tanec, ale že Albrecht byl připraven bojovat s mečem za práva Ladislava Pohrobka.⁷⁴

Pokud by byl výrok pravdivý a Vladislav Varnenčik v této době ještě nevyhledával boj, tak bude možné pozorovat významnou změnu panovníka v následujících letech během jeho účasti na vojenských taženích proti Osmanům.

Vyprávění Heleny Kottanerové končilo popisem cesty nejprve do Rábu, kde se doprovodu královny dostalo podpory místního biskupa, a poté jako poslední destinací cesty je zmíněna Šoproň. (Uvedli jsme, že podle Jána z Turca cestovala až na dvůr římského krále Fridricha III., rakouského vévody, Šoproň je skutečně na hranicích dnešního Maďarska a Rakouska). Úplně poslední odstavec vyprávění popisuje, jak se ke královnině doprovodu dostala zpráva o zajetí jejího významného podporovatele Ulricha Celského, ale i dalších významných osob, které byly vyslány jako posli ostříhomského biskupa a Ladislava z Gorjan, Tito významní zajatci dle Kottanerové měli napomoci korunovaci Vladislava Varnenčika králem, ačkoliv nyní Vladislav neměl přístup ke královské koruně.

Při porovnání líčení pramenů jsou pozorovatelné poměrně významné odlišnosti v průběhu událostí či jejich popisu. Pokud započneme samotným líčením osobnosti a charakteru Vladislava Varnenčika, vidíme velký kontrast. Zatímco Kottanerová o něm ve většině případů píše jako o „tom z Polska, onen Polák“ (a Ladislav Pohrobek je označován za „přirozeného pána“), Ján z Turca vyzdvihuje panovníkům „ušlechtilý charakter“, pro který byl v Uhrách oblíben a mimo jiné pozván do země. Po předložení nabídky poselstvem ovšem Ján z Turca mluví o tom, že byl panovník ovládnut vládychtivostí, což není vysloveně pozitivní osobnostní rys. Další významný rozdíl je v přístupu královny Alžběty Lucemburské k otázce nového

⁷³ Tamtéž, s. 49.

⁷⁴ Srovnej tamtéž, s.49.

panovníka a také jejího přístupu ke sňatku. Kottanerová zdůrazňuje, že byla lékaři ujišťována o tom, že je velmi pravděpodobně v očekávání syna, v řeči zachycené Jánem z Turca hovoří o tom, že spíše je pravděpodobné, že porodí dceru, a nevyznívá, jako by měla ambice pro podíl na vládě nebo samostatnou politiku. Ján z Turca sice o několik řádků později popíše prudkou změnu okolností díky narození Ladislava Pohrobka (kdy lze téměř interpretovat celou původní příčinu střetu jako selhání diplomatů, kteří měli vědět o změně situace – narození mužského dědice, i tak přednesli v Krakově původní nabídku sňatku a koruny Vladislavovi), i přesto nelze popřít rozdíl mezi popisem Alžběty Lucemburské v pramenech. Personální složení poselstva je ovšem v obou pramenech totožné. Ján z Turca se zřejmě dopustil při psaní kroniky chyby, kdy Vladislavova mladšího bratra Kazimíra označuje jako polského krále v době, kdy ještě několik let jako mladší bratr a případný následník korunován nebyl, naopak Vladislav je nazýván litevským velkoknížetem, titulem, který náležel v té době právě Kazimírovi. V kronice Jána z Turca nejsou zmíněny ani podmínky, za kterých měla původně být Alžběta ochotna se za Vladislava provdat, ani to, že byla zvažována i možnost sňatku se synem srbského despoty. Zatímco Kottanerová psala o tom, že Vladislav se při příjezdu do Budína setkal s odporem obyvatelstva a pouze díky zradě palatina byl schopen vstoupit do hradu, podle Jána z Turca byl obyvateli města vítán a měli mu být nakloněni, což odpovídá údajnému věhlasu pro ušlechtilost mladého panovníka v zemi. Identita samotné Heleny Kottanerové byla zřejmě Jánovi z Turca neznámá, neboť jím podané líčení událostí vyznívá, jako by krádež provedla s využitím své „ženské vychytralosti“ sama Alžběta, nikoliv že by samotný akt provedla Helena Kottanerová a její pomocník (ale protože je samotné zcizení koruny zmíněno jen velmi stručně, je i možné, že měl podrobnější znalost o průběhu akce a nemalé zásluze Kottanerové, jen ji nevnímal jako natolik významnou osobnost, aby byla zmíněna v kronice).

2.3 Zvolení uherským králem, střet o korunu

Pro informace o daném období již není možno čerpat z pamětí Heleny Kottanerové, končící cestou Alžběty Lucemburské po korunovaci ve Višegrádu do Rakouských

zemí i s korunou. Hlavními zdroji informací jsou tak nadále kronikáři Ján z Turca a Jan Dlugosz.

Ján z Turca uvádí, že poté, co Alžběta svěřila svého syna a korunovační klenoty do péče svému švagrovi Fridrichovi III, strýci nemluvněte, navrátila se do Uherského království a prováděla cestu po zemi, při které navštěvovala loajální města a hrady a pokoušela se zajistit jejich podporu v boji za nástupnická práva pro svého syna vůči Vladislavu Varnenčíkovi. Kronikář ale zapsal, že v tu chvíli měl větší podporu právě polský kandidát na trůn, za nímž stálo víc magnátů. Na prvním místě jako Vladislavova příznivce vyzdvihuje magnáta Šimona z Rozhanovic (jako čelní příznivec „toho z Polska“ je tento magnát zmíněn i Kottanerovou) a jeho bratry. Uvádí, že mladý panovník měl podporu všech šlechticů Horních Uher (dáno pravděpodobně i geografickou blízkostí území k Polskému království). Další Vladislavovi příznivci byli dle Jána z Turca bán Mikuláš z Újlaku, jenž údajně viděl, že podpora polského panovníka je výrazně vyšší než korunovaného krále-nemluvněte, a přestoupil ke straně polské, kterou nadále horlivě hájil, a v pořadí poslední, ale významem asi nejvyšší příznivec byl Jan (Jánoš) Hunyadi, ambiciózní šlechtic narozený v Transylvánii, etnickým původem z Valašska (jedno ze dvou historických rumunských knížectví), pozdější zemský regent a otec významného krále s přesahem do českých dějin, Matyáše Korvína. Ján z Turca o něm vlastně píše jako o cizinci, protože jeho rod byl přiveden do Uher díky Hunyadiho otci, který zapůsobil na císaře Zikmunda Lucemburského. Sídlem rodu byla pevnost Hunyad v Sedmihradsku, titulem vévody této země byl také Hunyadi obdarován.⁷⁵ Ján z Turca ho popisuje jako rozeného velitele: „Jan Hunyadi, přímo zrozený na zacházení se zbraní a na vedení válek. Jako je pro ryby voda a pro jeleny jsou to samé lesy, tak pro něj byla životem zbraň a vojenská výprava. Tohoto muže si, jak se říká, vybral osud na následující obranu země, o čemž svědčí jeho činy, a přivedl ho z cizích končin do uherské země... Hunyadi se držel výše postavených hodností a jeho moc stále rostla. Dříve mu byly svěřeny menší hodnosti, postupně se stával stále slavnějším a dosáhl hodnosti vévody

⁷⁵ Srovnej Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s. 168.

sedmihradských částí země. I tento mocný muž se přimknul ke králi Vladislavovi. “ (překlad vlastní)⁷⁶

Tito četní muži stojící na polské straně při sporu o trůn svolali shromáždění šlechty království do hlavního města země. Jak již bylo dříve uvedeno, panovník se měl ve městě dle Jána z Turca setkat s vřelým přivítáním a stejně jako u Kottanerové je potvrzena účast i arcibiskupa Dionýza ze Seče a královnina bratrance Ladislava z Gorjan, kteří dříve dle Turca patřili k táboru podporujícímu královnu. Byli ale donuceni přednést přísahu věrnosti Vladislavovi jako novému králi s tím, že Ladislav z Gorjan odevzdal klíče od Višegrádu. Po zisku těchto klíčů se tam král se svými podporovateli vydal pro korunovační klenoty, ovšem s vyděšením zjistili, že klenoty byly odvezeny Alžbětou díky důmyslnému únosu Kottanerové. Mezi podporovateli polského kandidáta oprávněně vypukl zmatek a nespokojenost, přirozeně by totiž zvolený král bez korunovace královskou korunou nebyl přijatelný. Přesto se obavy obyvatelstva údajně rozplynuly díky korunovaci Vladislava ve Stoličném Bělehradu, jako náhradní koruna byla mladému panovníkovi na hlavu vložena koruna, která byla ozdobou relikviáře hlavy svatého Štěpána.⁷⁷ Z prací Daniely Dvořákové je patrné, že korunovaci stejně jako v případě předchozí korunovace Ladislava Pohrobka vedl arcibiskup Dionýz ze Seče.

Dalším pramenem k této fázi konfliktu může být Spišskosobotská kronika neznámého autora, poskytující sice pouze stručný popis událostí, ale nabízející zároveň podstatnou informaci o rozložení sil v průběhu konfliktu. Uvádí totiž poprvé přesné datum korunovace Vladislava Varnenčíka uherským králem: „V tomto čase se vydali velmoži do Polska a ke králi Vladislavovi, přivedli ho do Stoličného Bělehradu a na svátek svatého Alexeje (17. 7. 1440) jej korunovali korunou svatého Štěpána. “ (překlad vlastní)⁷⁸ Je evidentní, že tato kronika neuvádí přesné údaje ohledně korunovace v tom smyslu, že je několika jinými prameny i sekundární literaturou doloženo, že Vladislav Varnenčík opravdu nemohl být korunován svatoštěpánskou korunou, neboť

⁷⁶ Tamtéž, s. 168.

⁷⁷ Srovnej tamtéž, s. 168-169.

⁷⁸ *Spišskosobotská kronika*, In SOPKO, Július ed. *Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Vyd. 1. Budmerice: Rak, 1995, s. 110.

tou disponovali Habsburkové díky její krádeži, ale pouze korunou z relikviáře (viz odstavec výše). Pramen ovšem na rozdíl od jiných citovaných pramenů uvádí přesné datum korunovace, což je pro výzkum přínosné, byť pro výzkum relevantní informace najdeme na posledních dvou stranách kroniky. Domnívám se, že při srovnání s ostatními prameny užívá nejvíce neutrální jazyk a je možno ho z hlediska zaujetí umístit mezi „prohabsburské“ *Spomienky Heleny Kottanerové* a spíše „propolskou/prohunyadiovskou“ *Kroniku Jána z Turca*. Ohledně rozložení sil uvádí následující informace: „Část pánů byla nakloněna králi Ladislavovi (V.=Pohrobkovi), část velmožů, a tedy převážná část, královi z Polska a všechna města s výjimkou Kežmarku, Budína a Stoličného Bělehradu nadržovala králi Ladislavovi. Tehdy poslala do země paní Alžběta s početným českým vojskem velitele Jana Jiskru a ten se stal v městech kapitánem. Okolo svátku sv. Havla (16. 10.) se zmocnil Kežmarku. Léta páně 1443 ještě stále s městy i se Spišáky tábořil při Richnavě a poté ji obsadil.“ (překlad vlastní) ⁷⁹

Z popisu rozložení sil je evidentní, že Vladislav Varnenčík měl silnější podporu v rámci aristokracie, zatímco Ladislava Pohrobka podporovala menšina šlechticů, ale zato výrazně více měst. Ale nejpodstatnější města, jako hlavní město Budín (byť z různých pramenů máme rozporuplné informace, jak byl v něm Vladislav Varnenčík přijímán, zda s odporem, či nadšeně vítán jeho obyvateli) a místo korunovací uherských králů Stoličný Bělehrad, stranila Vladislavu Varnenčíkovi.

Následující válka je přirovnána Jánem z Turca v podobných rozměrech jako války diadochů po smrti Alexandra Makedonského, které vedly k rozpadu jeho říše. Ján z Turca se zamýšlel nad povahou Uhrů jako velmi bojovného národa: „Ti, kteří mají v úctě hvězdy a měří jejich polohu, ne nadarmo oznámili, že Uherské království se nachází ve znamení lukostřelce. Jeho obyvatelé, jak to prozrazují zprávy předků, se vždy zmítali v osudových válkách. Když se vyhýbali prolévání krve v zahraničních válkách, zuřivě se napadali navzájem a majetky, které získali jejich předci, změnili v předmět dravé kořisti. O tom podávají dostatečné svědectví jak události ze starých časů, tak i současné období a nemenší věrohodný důkaz o tom podalo období vlády

⁷⁹ Tamtéž.

krále Vladislava... Nesvorností rozdělení obyvatelé se dali do boje, aby rozhodli o tom, kdo má získat královskou hodnost. Jedni následovali krále Vladislava, druzí královnu Alžbětu, upřednostňující svého syna. Když některým nepostačovala domácí vojenská síla pro zúčtování s nepřítelem, přivedli si cizí žoldnéře. “ (překlad vlastní)
80

Podle Jána z Turca byla významným střetnutím armád znesvářených stran bitva u kláštera Cikador, lidem nazývaným Zek (Bátaszék). Vojska strany královniny, tábořící u kláštera, reprezentovali Ladislav z Gorjan (zřejmě opět přeběhlý na stranu Alžbetinu), Ján Filip z Korogu, Ondřej Botos a syn vévody Tamášiho Henrik. Stranu propolskou vedlo početně méně velmožů, Jánem z Turca je zmíněn jen Jánoš Hunyadi a Mikuláš z Újlaku. Sám Vladislav Varnenčík se dle tohoto pramene bitvy zřejmě neúčastnil, jeho velitelům se ovšem podařilo způsobit zmatek ve vojskách nepřítele úderem na jejich tábor při klášteře a v této panice obrátit protivníky k ústupu, i z důvodu lepší disciplíny Vladislavova vojska. Příznivci královny Alžběty se měli proto obrátit na útěk do lesů s cílem se v nich přeskupit, ovšem Vladislavova strana je zde dostihla a definitivně porazila. Při tomto střetu padl „surový člověk“ Ondřej Botos a Henrik Tamáši byl zajat. Ján z Turca posměšně uvádí, že Ladislav z Gorjan i Jan Filip z Korogu i přes svou vyšší tělesnou hmotnost nebyli při útěku pomalejší než zbytek vojáků, neboť tak pospíchali, aby unikli zajetí. Po této porážce se odpůrci krále Vladislava neměli dále pokoušet postavit se mladému uchazeči o trůn na otevřeném poli. Hunyadi a Mikuláš z Újlaku poté měli neúspěšně obléhat dva hrady, Šimontorňu a Šiklőš a vymáhat poslušnost poddaných vůči Vladislavu Varnenčíkovi.⁸¹

Ján z Turca zmínil ještě dalšího podporovatele královny Alžběty, šlo o bratra arcibiskupa Dionýza, Tomáše ze Seče, ten spravoval hrad Komárno (v něm se Alžběta dle Kottanerové také zastavila během své cesty). U Samotného Dionýza vidíme proměnlivou loajalitu, avšak jeho bratr Tomáš měl být věci královny Alžběty velmi oddán, a proto s vojenským oddílem vyrazil z Ostřihomi a napadl území věrná Vladislavovi. Vypálil údajně před zraky Vladislava lázeňské město Félhevíz přímo

⁸⁰ Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s. 169.

⁸¹ Srovnej tamtéž, s.169.

poblíž Budína. Tyto činy vedly Vladislava k přímému zapojení do bojů, oblehl Ostřihom a vybudoval pevnost poblíž města na vrchu svatého Tomáše. Arcibiskup Dionýz znepokojen intenzitou bojů navrhl Vladislavovi příměří, to bylo přijato a Vladislav odtáhl zpět do Budína, dříve ovšem dobyl dva hrady, Paku a Kigyos, bráněné „drzími německými oddíly“. ⁸²

V této části kroniky je doložena významná přítomnost osob původem z Českého království jako profesionálních žoldněrů, mající velký význam pro průběh střetů. Nejvýznamnějším z nich byl samozřejmě Jan Jiskra z Brandýsa. Jan z Turca uvádí, že mu byla Alžbětou svěřena správa hradu Zvolena a ochrana horních měst, zejména Košic. Podle kronikáře byl mužem zběhlým ve vojenství, ale také toužícím po kořisti a prováděl škody každému, komu mohl, zvláště osobám se špatným smýšlením vůči své paní, při přesunech stavěl tábory, plenil a spaloval. Oporou jeho šiků byli žoldnéři ze zahraničí. Mezi další zmíněné velitele patřili bývalí husité: Petr Aksamit, Jan Talafús z Ostrova i Ribald, Slovačko, Poláci Kerzký a Uřyk. Obecně tedy žoldnéři původem z Čech, Polska a Horních Uher. Z domácích Pankrác z Sv. Mikuláše, proslulý svou krutostí. Neopomenutelný mezi nimi, byť v kronice nezmíněný, je Jan Čapek ze Sán, bojující jako žoldněr za krále Vladislava Varnenčíka, jehož zapojení lze doložit v sekundární literatuře, a mimochodem voják sloužící již počátkem 30. let 15. století Vladislavovu otci během výpravy proti Řadu německých rytířů. Jan Čapek ze Sán se zapojil na polské straně i do válečných akcí v roce 1438 při podpoře Kazimírovy kandidatury ve Slezsku.

David Papajík uvádí, že Jan Čapek ze Sán byl k účasti na dotyčném konfliktu motivován zjištěnými důvody: „Čapek se stal profesionálním bojovníkem, který bojuje za toho, kdo nejvíc zaplatí. V tomto případě se nejednalo o nějakou náhlou změnu postojů, protože již v případě jeho slavného vojenského tažení k Baltskému moři šlo o něco podobného.“⁸³ „Jan Čapek ze Sán nepatřil mezi „obyčejné, řadové žoldnéře či kondotiéry, on byl najímán ne jako prostý žoldněr, ale jako velitel... patrně budou platit obě varianty, tedy že část vojska Čapek najal ze svých bývalých spolubojovníků

⁸² Srovnej tamtéž, s. 170-171.

⁸³ PAPAJÍK, David. *Jan Čapek ze Sán: jezdec na konec světa: vojevůdce, kondotiér a zbohatlík 15. století*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2011, s. 151.

z husitských válek a část mu zajistil polský král a jeho úředníci.“⁸⁴ Přítomnost Jana Čapka ze Sán na uherském území je doložena k červnu 1440, kdy vojska Vladislava Varnenčíka dobyla Ráb (maďarsky Győr) a zajala Ulricha Celského, kde je Jan Čapek ze Sán uveden jako jeden z velitelů polského vojska (spolu s Drslavem Wlostowským, uherské oddíly vedl Šimon z Rozhanoviec). Historik tedy uvádí, že Čapkova přítomnost v Uhrách musela být totožná s příjezdem Vladislava Varnečnicka do Uher v dubnu 1440.⁸⁵

Tyto skupiny žoldnéřů budovaly dřevěné polní tábory a byly velkým nebezpečím pro Uhersko.⁸⁶ Júliem Sopkem je doloženo v poznámkovém aparátu, jaká byla příslušnost jednotlivých velitelů. Petr Aksamit z Lideřovic a Košova bojoval jako velitel s Janem Jiskrou, tedy na straně Ladislava Pohrobka, Jan Talafús z Ostrova také bojoval na této straně jako hejtman Jana Jiskry (byť paradoxně buď již v té době, nebo později se stal zetěm Jana Čapka ze Sán), roku 1441 bránil Košice, roku 1442 přepadl a vyplnil Eger. U Jána Kerzského, který později vystupoval ve službách krále Matyáše Korvína, stranická příslušnost v tomto období není zjistitelná. Bližší údaje nebo příslušnost dalších velitelů Ribalda, Uřyka a Slovačka dle Sopka nejsou k dispozici.⁸⁷ V práci Davida Papajíka se mi také nepodařilo nalézt bližší informace o jejich stranické účasti.

Jaké vojenské akce proti podporovatelům Alžběty prováděl Jan Čapek ze Sán? V Papajíkově monografii je doložena Čapkova účast na neúspěšném obléhání Košic v červenci roku 1441.⁸⁸ Intenzivní boje se odehrávaly také o Bratislavu (Pressburg/Poszony), situace byla komplikovanější o to, že Alžběta Lucemburská ovládala město, zatímco příznivci Vladislava Varnenčíka drželi hrad. Během podzimu 1441 byl proto hrad neúspěšně Alžbětinými vojsky obléhán. Počátek roku 1442 pak strávil boji s Habsburky v Rakouských zemích, kde podporoval šlechtičnu Vandalu z Wolfsau, které Fridrich III. Habsburský zajal manžela, to z hradu Anger an der

⁸⁴ Tamtéž, s. 153.

⁸⁵ Srovnej tamtéž, s.154-155.

⁸⁶ Srovnej Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s. 171.

⁸⁷ SOPKO, Július, ed. *Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov.* Vyd. 1. Budmerice: Rak, 1995, s. 336, odstavec 206.

⁸⁸Srovnej PAPAJÍK, David. *Jan Čapek ze Sán: jezdec na konec světa: vojevůdce, kondotiér a zbohatlík 15. století.*, s. 156.

March svěřeného Janu Čapkovi v dnešním rakousko-slovenském pohraničí, odkud také opověděl římskému králi Fridrichu Habsburskému nepřátelství 25. 1. 1442.⁸⁹

Jan Čapek se poté zúčastnil neúspěšného tažení proti Bratislavě s osobní účastí Vladislava Varnenčíka, ze které z obav před zjetím uprchla Alžběta Lucemburská, a po tomto debaklu se pohyboval v okolí Trnavy a Nitry. Za své služby Vladislavovi byl mimo jiné odměněn příslibem 6 000 zlatých za prodej hradu Náměšť nad Oslavou na Moravě, do vyplacení sumy pak držel jako zástavu dva hrady: Strečno a Starý hrad (Starhrad) v listině z 10.11. 1442.⁹⁰ „12. 11. totiž Čapek vydal v Topolčanech listinu, ve které se zavázal vrátit králi Vladislavovi III. Jagellonskému hrady Strečno a Starý hrad (Starhrad), a to ihned, jak mu král vyplatí zástavní sumu 6 000 zlatých“⁹¹ Jan Čapek je označován Vladislavem Varnenčíkem v listině z 30. 3. 1443 jako „vynikající, věrný topolčanský kapitán“⁹², což je označení velmi lichotivé a dokládající, že byl pro krále důležitým a váženým námezdním velitelem, což koneckonců potvrzují i výše uvedené zástavy.

Je evidentní, že v tomto období se tedy pohybovalo na uherském území mnoho žoldnéřů původem z Čech, kteří byli zkušenými veterány z minulých dvou dekád husitských válek, a jejich zapojení je doložitelné na obou stranách konfliktu, na straně Vladislava Varnenčíka se z nich největší vážnosti těšil právě Jan Čapek ze Sán.

Ján z Turca líčí toto období jako katastrofu, možná i z důvodu, aby ho vložil do kontrastu se svou současností při vládě Matyáše Korvína, na jehož dvoře roky působil. „Na záchranu holého života byl (prostý lid) nucen obývat osamělé jeskyně a ostatní lesní skrýše. Hořela města i vesnice, znova a znova je podpalovali a plameny chrlící do výšek dým znečišťovaly vzduch v okolí...Celé Uhersko prožívalo hrozné roky železných časů a na ladem ležících polích byla krev zabitých pánů a sluhů... Kolik dívek s prokvítajícím panenstvím bylo v těchto časech zbaveno takové čistoty. Každému stačilo, když si v tomto nebezpečí, které ho připravilo o všechny věci, zachránil holý život.... A kdyby náš současný panovník, slavný král Matyáš nebyl

⁸⁹ Srovnej tamtéž, s. 157.

⁹⁰ Srovnej tamtéž, s. 160.

⁹¹ Tamtéž, s. 162.

⁹² Tamtéž, s. 164.

spoutal roku 1462 tuto hroznou bouřku, mohli bychom říci, že tyto rozbroje by s obrovskou prudkostí pokračovaly až do dnešních dní. “ (překlad vlastní)⁹³

Z informací Jána z Turca dále vyplývalo, že zatímco v Panonské nížině a Horních Uhrách se odehrávaly domácí konflikty, v pohraničí Osmanská říše využila vnitřního oslabení svého nejmocnějšího odpůrce na Balkáně a napadala pohraniční oblasti království. Ján z Turca v období do posledního měsíce roku 1442 popisuje dotyčné střety, avšak popírá přímou účast Vladislava Varnenčíka na těchto bojích. Osmanský zájem se v první řadě soustředil na území Srbska, které se dle autora v tomto období nazývá Rascií (Raška). Většina despotátů byla Osmany podřízena během roku 1439. Překážkou pro vpád do uherského vnitrozemí bylo dnešní hlavní město Bělehrad, mimochodem pevnost Osmany obléhaná několikrát (roku 1456, tehdy neúspěšně, a vítězně roku 1521). Město tedy bylo díky svému významu místem opakovaných střetů Osmanů a jejich křesťanských protivníků. Kromě Srbska se další boje odehrávaly v tomto období v Sedmihradsku.

Obraně Bělehradu měl velet Jan Zovan z Dubrovníka, bratr dalmatského, chorvatského a slavonského bána Matka. Obránci, ač přečísleni, měli provádět časté výpady, zatímco osmanský sultán Murad II. měl při útocích užívat dělostřelectva i podkopávací šachty, kterými měl v plánu podkopat městské hradby. Výkopy nebyly obránci vidět, neboť vstup do šachty se nacházel vzdálený uherskou míli od hradeb a byl zakryt vrškem znemožňujícím obráncům ho zpozorovat. Výkop měl být prováděn tisíci muži s využitím velbloudů, koní, mul a oslů a Osmané se měli prokopat až za hradby. Podle uherského kronikáře byli obránci varováni buď na základě Božího vnuknutí, nebo skrze vystřelený šíp přes městské hradby s varovným listem. Zovan bez ohledu na původ informace postupoval proti nové hrozbě účinně strategií, která byla v případě obrany před pokusy podkopat hradbu častá. Obránci měli vykopat vlastní šachtu na předpokládané trase šachty osmanské. Naplnili ji sanytrem, střelným prachem a dalšími výbušninami. Vstup byl bezpečně a neprůchodně uzavřen kromě

⁹³ Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s.172.

úzké štěrby na zapálení zmíněných výbušnin, v moment, kdy zaslechli pohyb pod zemí, šachtu s výbušninami zapálili a obrovským výbuchem byly obě šachty zničeny a osmanští minéři i hospodářská zvířata usmrceni. Po selhání této obléhací strategie a ztrátách Jánem z Turca uvedených na 17 000 mužů během 7měsíčního obléhání se měl sultán „bezradně“ vzdát obléhání a táhnout zpět.⁹⁴

Mír byl mezi Vladislavem Varnenčíkem a Alžbětou Lucemburskou uzavřen v Rábu 15. 12. 1442. Tento den byl také časem jediného setkání mezi letitými nepřáteli. Jednání již několik měsíců předem zprostředkoval kardinál Julian Cesarini jako papežský legát (českému čtenáři známý jako velitel křížáků z bitvy u Domažlic, ve které údajně ztratil na útěku před husity kardinálský klobouk). V zájmu papežské kurie bylo ukončit válku v Uhrách, aby bylo možné se sjednoceně postavit rozšiřující se Osmanské říši. Mír byl uzavřen za těchto základních podmínek:

1. Alžbětě Lucemburské byly ponechány veškeré stávající majetky a pro vyrovnání sil měla obdržet další léna.
2. Slib sňatku Alžbětiny starší dcery Anny s Vladislavem Varnenčíkem
3. Spor o držbu královského titulu jako silně sporný bod vynechán, nebyl vyřešen. (Alžběta se zarputile odmítala vzdát královského titulu a stejně tak uherský sněm odmítal zneplatnit předchozí volbu Vladislava Varnenčíka za krále)
4. Zachování dědických práv Ladislava Pohrobka, který měl nastoupit na trůn v případě smrti Vladislava Varnenčíka (další Jagellonci mohli mít právo na dědičný nárok pouze v případě, že by Ladislav Pohrobek zemřel v nezletilém věku).⁹⁵

Vladislav Varnenčík Ráb opustil hned po uzavření dohody, ale Alžběta Lucemburská pouhé dva dny po jednání počala pociťovat nevolnost a 19. 12. 1442 zemřela. Její smrt je obestřena tajemstvím, podle Dvořákové se silně spekulovalo o otravě ze strany Vladislava Varnenčíka, pro kterého by smrt jeho konkurentky byla velmi výhodná.⁹⁶

⁹⁴ Srovnej tamtéž, s. 172-174.

⁹⁵ Srovnej DVOŘÁKOVÁ, Daniela, *Pod vládou ženy.*, s. 313-314.

⁹⁶ Srovnej tamtéž.

Po uzavření míru s Alžbetou Lucemburskou bylo také uzavřeno separátní příměří s jejím nejschopnějším velitelem Janem Jiskrou z Brandýsa, tábořícím se svými žoldněři u Richnavy. „Na svátek sv. Bonifáce toho stejného roku (1443) nastalo velké zemětřesení, o čemž před tím nebylo nikdy slyšet. Po obsazení Richnavy přijel s početným vojskem jágerský biskup (Šimon z Rozhanoviec) a utábořil se v Spišském Podhradí před (Spišským) hradem. Poté přišli Češi a města (oddíly měst) a zamýšleli se s ním dát do boje. Musel proto brzy ustoupit. Na pomoc mu přišlo více vojáků, a tak Češi a města byli nuceni zmizet a biskup se rozložil s vozovou hradbou při Spišské Nové Vsi. Poté dal biskup Janu Jiskrovi za manželku dceru svého bratra, čímž ho získal na stranu krále Vladislava a se stranou polského krále se uzavřel mír.“⁹⁷ V poznámkovém aparátu je dále uvedeno, že mír byl uzavřen mezi králem a Janem Jiskrou 1. 9. 1443 ve Spišské Nové Vsi, s platností do svátku sv. Michala roku 1444. Jiskra nechal napsat text příměří a podepsat zástupci města Levoče. Důvodem, proč byl král Vladislav Varnenčík ochoten podepsat mír s Janem Jiskrou, byla i potřeba soustředění se na výboje proti Osmanům a v ten moment nebylo možné, aby toto úsilí narušovaly domácí boje s bratříky, zvláště když nyní byl zajištěn mír s Habsburky a Vladislav byl jedinou osobou, která po smrti Alžběty Lucemburské měla skutečně prakticky uplatnitelný nárok na trůn (ač s korunovačními klenoty stále odvezenými do Vídně).⁹⁸

⁹⁷ *Spiškosobotská kronika*. In SOPKO, Július, ed. *Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov.*, s. 110-111.

⁹⁸ Tamtéž, s. 319, odstavec 48.

3 Tažení proti Osmanům a bitva u Varny

Vzhledem k rozsahu práce, která je prací bakalářskou, a také faktu, že lze nalézt velmi podrobné informace v sekundární literatuře o příčinách, průběhu a důsledcích křížové výpravy⁹⁹, nastíním průběh a důsledky výpravy a bitvy u Varny pouze stručně, se zaměřením na samotnou osobu Vladislava Varnenčíka a jeho úmrtí.

3.1 Úspěšné tažení a Szegedský mír

Tažení vedené v druhé polovině roku 1443 s osobní účastí Vladislava Varnenčíka a Jánoše Hunyadiho bylo mimořádně úspěšné. Ján z Turca uvádí, že Vladislav Varnenčík by rád zůstal pokojně na dvoře v Budíně, ale byl povzbuzen Hunyadim k válečné výpravě vůči Osmanům. Výprava vedla přes Srbsko až do Bulharska, ve kterém se podařilo dobýt a vyplenit více měst včetně Sofie, města podle Jána z Turca údajně proslulého horkými prameny. Poté Hunyadi porazil početnější osmanské vojsko vedené anatolským pašou, které velmi rychle Hunyadi zahnal na útěk, tisíce Turků pobil, pašu zajal a přivedl před Vladislava.¹⁰⁰ O těchto úspěších Vladislavova vojska se hovořilo i v Čechách:

„Léta téhož poraženo jest množstvie pohanuov od lidu krále polského, že od mnohých let nebylo slýcháno o tak veliké porážce a vietězstvie Boží pomoci.“¹⁰¹

Rudolf Urbánek se domníval, že Vladislavovou ambicí bylo táhnout až na Adrianopol (dnes Edirne), tehdejší hlavní město Osmanské říše. Bylo to ale nemožné z důvodu neprůchodnosti balkánských horských průsmyků a nedostatku

⁹⁹ Velmi detailně a v rozsahu převyšující rozsah bakalářské (i diplomové práce) se lze o celé výpravě a širším konfliktu dočíst v českém jazyce z monografie Rudolfa Urbánka:

URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda*. Praha: Kruh pro studium čs. dějin vojenských při Vědeckém ústavu vojenském, 1937.,

v anglickém jazyce poté téměř současnou monografií Johna Jeffersona:

JEFFERSON, John. *The holy wars of King Wladislas and Sultan Murad: the Ottoman-Christian conflict from 1438-1444*. Leiden: Brill, 2012.

¹⁰⁰ Srovnej Z TURCA, Ján, SOPKO Július. *Kronika Jána z Turca*, s. 179-180.

¹⁰¹ ŠIMEK, František a Miloslav KAŇÁK. *Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického*. Praha: SNKLHU, 1959, s. 170.

proviantu. Proto se vojsko obrátilo kolem 16. 12. 1443 nazpět, mířící skrze území Srbska.¹⁰²

Jan Čapek byl doloženým účastníkem této výpravy, Papajík psal, že je zmíněn v listu kardinála Juliana Cesariniho 28. 6. 1443 adresovaném Fridrichu III. Habsburskému, ve kterém je napsáno, že se vyčkává v Budíně na žold pro Čapka ze Sán a jeho pěšáky u vozové hradby od Jánoše Hunyadiho.¹⁰³

Ač je evidentní, že praktické vedení vojska bylo v rukách zkušeného Hunyadiho, Vladislav se stal po návratu téměř legendární osobou, která byla srovnávána současníky s Alexandrem Makedonským, ba nad něj kvalitami ještě vynikající. „Nelze ho srovnávat s Alexandrem, jenž měl mnoho chyb, ale nad nějž Vladislav vyniká více ctnostmi. A zmocnil-li se Alexander skoro celé Asie, co teprve lze čekati od Vladislava, ježž Bůh vyvolil ze všech knížat křesťanských, aby pozdvihl jeho pokořený lid! Zmocní se Thracie, přejde Hellespont a přijde do Brussy (Bursa), turecké kapitály. Syrie, Palestina i Egypt padnou v jeho moc, on vkročí v Jerusalem a pronikne i za Ganges, aby si věčnou slávou podrobil národy, před nimiž se zachvěl sám Alexander.“¹⁰⁴ Nadšení mírnily jen zprávy z Polska, kde se královi poddaní dožadovali panovníkova návratu do rodné země, ve které nepobýval celé 3 roky.¹⁰⁵ Murad II. měl podle středověkého řeckého historika Laonika Chalkokondyla vyslat poselství skrze předchozí kontakty se srbským despotou Jiřím Brankovičem, ten požadoval návrat svého území a byl ochoten Muradovi platit tribut polovinou výnosů ze své půdy. Pokud se zprostředkování mělo zdařit, Murad nabídl navíc despotovi propuštění jeho synů ze zajetí.¹⁰⁶ Jednou z Muradových manželek byla Mara Brankovič, Jiřího dcera, tedy Osmané měli s rodem srbských despotů nadstandardní vazby a Mara osobně se snad ujala role prostředníka.¹⁰⁷ Podle Chalkokondyla Vladislavovi vzkázal: „Králi, sultán Murad tě vyzývá k uzavření

¹⁰² Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s. 43.

¹⁰³ Srovnej PAPAJÍK, David. *Jan Čapek ze Sán: jezdec na konec světa: vojevůdce, kondotiér a zbohatlík 15. století.*, s. 166.

¹⁰⁴ URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s. 47.

¹⁰⁵ Srovnej tamtéž.

¹⁰⁶ Srovnej CHALKOKONDYLES, Laonikos, překlad Jan KALIVODA a Růžena DOSTÁLOVÁ. *Poslední zápas Byzance*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988, s. 192.

¹⁰⁷ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s.50.

smlouvy, a navíc ti dává i území. Poslechneš-li mne a uzavřeš-li nyní smlouvu, budeš se moci lépe připravit na válku. Druhá taková možnost se ti nenaskytne.“¹⁰⁸ Urbánek určuje za datum uzavření smlouvy období mezi 15. 6. až koncem měsíce, podotýká ale, že se nedochoval ani psaný originál smlouvy, ani opis, proto se obsahu lze čerpat pouze ze sekundárních pramenů.¹⁰⁹

Na jednání s Muradovými posly svolal Vladislav Varnenčík sněm v Szegedu (Segedíně) v červnu 1444. Podle Jána z Turca jednali král se sultánem jako rovný s rovným. Dohodnutý mír měl trvat po dobu 10 let, Murad II. navrátil srbskému despotovi hrady, které dříve obsadil, naopak Vladislav propustil zajatého anatolského pašu, dohoda byla potvrzena přísahou, za krále ji provedl Jánoš Hunyadi. Ján z Turca událost vnímá jako velkou chybu, podle něho totiž smlouva neměla být buď uzavřena vůbec, nebo pod vlivem naléhání Juliana Cesariniho porušena. Přirovnává Vladislava k Pompeiovi po dobytí Jeruzaléma, který je příliš opojen vítězstvím.¹¹⁰

Mimochodem Jiří Brankovič byl v exilu od roku 1438, kdy bylo jeho sídlo Smederevo dobyté Muradem II., jeho dva synové Štefan a Jiří byli oslepeni rozpáleným železem za nabádání svého otce proti sultánovi, zatímco despota s nejmladším synem Lazarem uprchli nejprve ke dvoru Albrechta Habsburského, poté měli pobývat v Raguse (Dubrovniku) a také na dvoře Vladislava Varnenčíka.¹¹¹

Urbánek dodává, že Murad II. se dokonce zavázal poslat Vladislavovi 25 000 mužů v jakékoliv válce, což byla velmi velkorysá podmínka, zejména v kontextu možného tažení Poláků proti Tatarům ze Zlaté Hordy.¹¹²

Je možná až překvapivé, že byl Murad II. ochotný k tak významným ústupkům, ale osobně daný vývoj přikládám hlavně velitelským schopnostem Jánoše Hunyadiho, který byl schopen opakovaně Osmany porážet. Dalším faktorem bylo, že sultán

¹⁰⁸ CHALKOKONDYLES, Laonikos, překlad Jan KALIVODA a Růžena DOSTÁLOVÁ. *Poslední zápas Byzance.*, s. 192-193.

¹⁰⁹ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s.70.

¹¹⁰ Srovnej Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s. 181.

¹¹¹ Srovnej LEUNCLAVIUS, Johannes et al. *Kronika nová o národu tureckém.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 144.

¹¹² Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s. 49.

válčil na dvou frontách, neboť paralelně s Uhry byli Osmané ve válce s Karamanským emirátem (střední Anatólie), svým islámským konkurentem na poloostrově. Na území Albánie ve stejné době probíhalo povstání vedené národním hrdinou Skanderbegem, Díky Szegedskému míru ale mohl Murad II. karamanského emíra porazit a zajistit si tak bezpečí na východních hranicích.¹¹³ Usuzuji, že v případě pomnutí hrozby ze strany Uhrů a potenciální křížové výpravy by se také Murad mohl soustředit na dobytí Konstantinopole (kterou již roku 1422 neúspěšně obléhal) nebo byzantských držav na Peloponésu. Uhry sice úplně nezničily Osmanskou říši, ovšem to nebylo ani v jejich vojenských a logistických možnostech a mír na dobu 10 let byl zajisté vítanou příležitostí pro obnovu a konsolidaci země zmítané po dobu 5 let nejprve občanskou válkou a poté válkou s Osmanskou říší a Vladislav mohl mít volný prostor k cestě do svého druhého království.

3.2 Porušení míru, křížová výprava a bitva u Varny

Mír dohodnutý v Szegedu neměl dlouhého trvání, protože Vladislav vydal opět v Szegedu 4. 8. 1444 manifest, kterým mír zrušil. Urbánek na Vladislavově dvoře definoval dvě skupiny s odlišnými názory na další vývoj vztahů s Osmanskou říší, „stranu válečnou“ a „stranu mírovou“. Válečná strana byla tvořena zejména Cesarinim a Hunyadim (byť ten byl oproti kardinálovi více zdrženlivý), strana podporující mír pak vesměs původem polskými šlechtici, jako čelní představitel je zde zmíněn zejména Michael Lasocki.¹¹⁴

Porušení přísahy vrhá velký stín na Vladislavův charakter, prezentovaný v předchozím roce jako ctnostného rytířského hrdiny. Jak jsem výše uvedl, Ján z Turca psal, že přísaha při uzavírání míru byla vyřknuta nikoliv samotným Vladislavem, ale Hunyadim. Urbánek k tomu vyjadřuje názor, že toto tvrzení může být podloženo snahou rozšířit okruh osob, které se přísahy dopustily, ale nepochybuje, že Vladislav přísahu složil také.¹¹⁵ Papež Evžen IV. skrze Cesariniho

¹¹³ Srovnej CHALKOKONDYLES, Laonikos, překlad Jan KALIVODA a Růžena DOSTÁLOVÁ. *Poslední zápas Byzance.*, s. 193.

¹¹⁴ URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčik: skutečnost i legenda.*, s.79.

¹¹⁵ Tamtéž, s.73.

vzkázal, že „žádná smlouva neplatí, která byla s nepřáteli víry uzavřena bez jeho vědomí a schválení.“¹¹⁶

Dalším Vladislavovým argumentem mohlo být, že sice s Osmany jednal, ale nedošlo k uzavření konečné smlouvy: „Král, i když byl nucen přiznati, že s Turky, kteří ho žádali o příměří, jednal, přece věc samou nestavěl v pravé světlo anebo aspoň se o ní zmiňoval způsobem neurčitým. I po bitvě u Varny, když stranící Cesariniho mluvili o smlouvě Szegedinské, činili to tak, že se zdálo, že při ní jde jen o smlouvu Brankovičovu a Hunyadovu s Turky, avšak bez účastenství králova, takže tato tvrzení mohla posloužiti za jistou oporu novověkým tvrzením, že smlouvy szegedinské, přijaté od krále vůbec nebylo a tedy ani přísahy Vladislavovy.“¹¹⁷ Vladislav sice uzavřel mír, ovšem jeho zahraniční partneři sledovali jeho rozporuplné jednání, neboť zároveň měl již 2. 7. 1444 ujišťovat Florentány i jiné státy, že se připravuje na další tažení proti Osmanům a do Velkého Varadína svolával 15. 7. vojsko.¹¹⁸

Václav Hájek z Libočan k vývoji v Szegedu uvádí zajímavé informace, totiž, že Vladislava neměly přesvědčit jen apely jeho dvora a církve, ale i předpovědi hvězdářů: „Jankul z Hunyadu, gubernátor někdy uherský a správce krále Vladislava. Ten králi oznamoval, že jsou mu hvězdáři pravili, že toho léta Jupiter veliké štěstí i vítězství králi zaslubuje. Vladislav z ponuknutí jeho a jiných svých rad, též Juliána kardinála, kterýž jej z té přísahy Turku učiněné rozvazoval, poslal do Smederova k Jiřímu despotovi, aby se také s ním na Turky strojil.“¹¹⁹ Despot Jiří Brankovič měl Vladislavovi vzkázat, že mu neradí porušit příměří a zdráhal se takové tažení podpořit, neboť sám před několika týdny získal zpět své hrady a potřeboval je obnovit. Nabízel Vladislavovi ale, že pokud by slib dodržel a teprve po uplynutí smluvní doby míru by vyrazil proti Osmanům, podle Hájka z Libočan by mu poskytl 50 000 mužů, osobně s králem i přes svůj vysoký věk jel, a navíc přispět do pokladnice 100 000 dukátů. Vladislav téměř souhlasil s Brankovičovým návrhem, ale Hunyadi ho přesvědčil, aby na výpravu vyrazili, Vladislav se proto

¹¹⁶ Tamtéž, s. 81.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 76.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 77.

¹¹⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav a LINKA, Jan, ed. *Kronika česká*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, s. 973.

cestou na výpravu zastavil v despotově sídle ve Smederevu, kde jednal osobně s Jiřím, byl obdarován koňmi, penězi i bohatě zdobenými stany s tapisérií, z nichž jedna vyobrazovala všechny uherské vládce od Attily po Vladislava, ale nedal na jeho apely, aby netáhl vůči Osmanům a pokračoval v tažení do Bulharska.¹²⁰

Urbánek uvádí, že královna-matka Žofie o rok později v listu vytýkala uherským stavům, že její syn měl vůli mír dodržet na rady polských pánů a prelátů, ale na ponoukání uherských stavů přísahu porušil.¹²¹ Souhlasím s Urbánkem v tom, že definovat tento rozpor pouze jako národnostní spor mezi Poláky a Uhry, jak jej pojala královna Žofie, je poněkud zjednodušující, ačkoliv je logické, že většina osob polské národnosti na králově dvoře preferovala, aby se jejich král vrátil zpět na domácí území, ve kterém několik let nepobýval. Zároveň lze rozumět zármutku matky, která přišla o syna a pokouší se s tím vyrovnat a hledat viníky této osobní tragédie. Kromě toho zřejmě Hunyadi mohl mít v případě úspěchu výpravy příznivé vyhlídky na trůn v osvobozeném Bulharsku, což bylo zajisté pro něj velmi motivující.¹²² Výpravy se ale účastnil i titulární bulharský car Fružin, mladší syn cara Ivana Šišmana, předposledního vládce Druhého Bulharského carství, příslušník dynastie Stratimirovců, do té doby pobývajících v uherském exilu. Historik Ivelin Ivanov ale uvádí, že Vladislav Varnenčík se již roku 1440 tituloval jako „Rex Bulgarie“, a spíše než restaurace Stratimirovců byl o dost pravděpodobnější na trůn nástup Vladislava nebo právě Hunyadiho jako odměna za jeho několikaleté služby Vladislavovi. Na druhou stranu přítomnost dědice bývalé bulharské dynastie přesto mohla vyvolat určitou podporu obyvatelstva k vítané revoltě proti Osmanům. Ivanov se domnívá, že Bulharská populace byla ve vztahu k výpravě v roce 1444 rozpolcená, i v důsledku tvrdých represí, které Murad II. provedl proti napomáhačům Uhrů během jejich tažení roku 1443. Ačkoliv křesťanské obyvatelstvo se během tažení přidávalo ke křižákům (jak dokládám na dalších stránkách práce), podle Ivanova také v osmanské armádě sloužili křesťanští vojáci. Ivanov analyzuje jezdeckou jednotku, ve které bylo pouze 374 mužů muslimské

¹²⁰ Srovnej tamtéž, s. 973-974.

¹²¹ URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s. 79.

¹²² Srovnej tamtéž.

víry a 444 křesťanské v nižší hodnosti, ve vyšší poté mluví náboženské složení výrazněji ve prospěch islámu, ze 114 jezdců je pouze 7 křesťanských.¹²³ Domácí křesťanské obyvatelstvo oblastí tedy bylo významnou oporou osmanské armády na Balkáně a nelze jednoznačně tvrdit, že by každý Bulhar podporovat křižáky, ba dokonce místo pasivity někteří z nich proti nim aktivně bojovali v osmanském vojsku. Pro upřesnění v tomto případě nepíšu o janičářích, křesťanských chlapcích násilně odvedených Osmany do vojenské služby a konvertovaných k islámu, ale o Bulharech zachovávajících si svou křesťanskou víru i během služby v osmanské armádě.

Johann Löwenklau, renesanční humanista vycházející z osmanských autorů, psal o Vladislavově vojsku táhnoucím na podzim roku 1444 skrze Srbsko do Bulharska následující: „Král pak uherský s Jankem opět byli zhůru a měli ve svém vojiště Uhry, Němce, Čechy, Poláky, Vlasy a Valachy, u velikých houfích, takže se všeho lidu válečného do osmdesáti tisíc mužův shromáždilo. A k tomu vezli s sebou čtyry sta kusů střelby na kolesách a všickni muži celou zbrojí železnou dobře opatřeni byli.“¹²⁴ Murad II. si neměl podle tohoto zdroje vůbec připustit, že by Vladislav smlouvu porušil: „Aby král křesťanský, tak šlechtný, upřímný a věrný, spolu s Jánem Hunyadem a jinými znamenitými lidmi tak hanebnou nešlechtností a ohavným hříchem nevěry a křivé přísahy sebe zprzniti a zamazati měl. Ale o tom dále šířiti nechci, může o tom každý čísti, což jsou jiní historici psali, zvláště pak Callimachus a Bonfinius.“¹²⁵ Murad dokonce pobýval po uzavření míru v Manise na egejském pobřeží Malé Asie, tedy velmi daleko od bulharského území¹²⁶, avšak do listopadu se mu podařilo dopravit se do Evropy, byť účastníci křižové výpravy spoléhali právě na zabránění sultánovi v přeplavení se skrze Dardanely, s tím, že není v pramenu doloženo, kdo přesně mu přepravu zajistil, vylučuje ale, že by to byli Janované nebo Benátčané. Alternativou by mohlo být, že sultán využil přechodu přes užší Bospor nad Konstantinopolí.¹²⁷

¹²³ IVANOV Ivelin. *The Crusade of Varna (1443-1445) and the Bulgarians*. Veliko Tarnovo: Univerzita svatého Cyrila a Metoděje Veliko Tarnovo, 2019, s. 15-17.

¹²⁴ LEUNCLAVIUS, Johannes et al. *Kronika nová o národu tureckém*, s.152.

¹²⁵ Tamtéž, s. 153.

¹²⁶ Srovnej tamtéž.

¹²⁷ Srovnej tamtéž, s. 155-156.

Podle Jeffersona křižácké vojsko cestovalo k Varně podél Dunaje skrze Vidin, kde vyplenili spodní město, ale nedobyli citadelu, a poté Nikopolis, kde dosahovali stejného výsledku, řeční obyvatelé města se přidali ke křižákům, zatímco turečtí se ukryli v citadele, kterou nebyli obléhatelé schopni dobýt.¹²⁸ Zde se také setkali s Vladem Draculem, valašským vévodou, který se podobně jako Brankovič z důvodu svých předchozích závazků odmítal osobně připojit k tažení (také ho podle mého názoru k tomuto rozhodnutí motivovalo to, že jeho dva synové Radu a Vlad pobývali v té době jako rukojmí na osmanském dvoře), ale jeho syn Mircea II. se 4000 jezdcí Vladislavovo vojsko doplnil. Dracul také varoval křižáky před osmanskou přesilou, k čemuž se přikláněla část uherské i polské šlechty, ale velitelé nakonec se rozhodli pokračovat, i z toho důvodu, že se domnívali, že papežská flotila efektivně zabránila Muradovi II. překročit úžiny mezi Evropou a Asií.¹²⁹ Na celé problematice je fascinující to, že Murad II. v době počátku křižové výpravy abdikoval ve prospěch svého syna Mehmeda II., ale po příchodu do Adrianopole byl svým synem vyzván, aby se ujal vedení, což přijal po údajném citátu svého syna: „Pokud vladařská moc a sultanát patří tobě, máš povinnost bránit ho proti nepříteli, pokud tyto věci nyní patří mně, poté jsi povinen poslouchat svého sultána.“ (překlad vlastní)¹³⁰ Jefferson se domnívá, že nejdůležitějším faktorem vedoucím k výsledku celé války bylo, že Muradovi II. se podařilo se svými muži překročit úžiny mezi Evropou a Asií, přiklání se k tomu, že překročil skrze Bospor, který střežily pouze 4 křesťanské lodě, zatímco Dardanely 16. Mezi oběma pobřežími v tomto místě byla vzdálenost pouhých 550 m po vodě a na asijské straně stála pevnost Anadolu Hisari, vybavena kanóny schopnými krýt sultánův převoz, kterou postavil roku 1392 sultán Bayezid II.¹³¹ Jefferson usuzuje, že Muradovi s transportem pomohli Janované, kteří drželi mnoho kolonií na pobřeží Černého moře, včetně kolonie Pera naproti samotné Konstantinopoli přes Zlatý roh. Zdůvodňuje, že ačkoliv přístup Janova zdánlivě na první pohled nedává žádný

¹²⁸ Srovnej JEFFERSON, John. *The holy wars of King Wladislas and Sultan Murad: the Ottoman-Christian conflict from 1438-1444.*, s. 429-430.

¹²⁹ Srovnej tamtéž, s. 431.

¹³⁰ Tamtéž, s. 432.

¹³¹ Srovnej tamtéž, s. 434.

smysl, tak v první polovině 15. století Janov a Osmané úzce spolupracovali, zatímco Osmané napomáhali Janovanům se svým pozemním vojskem proti jejich konkurentům v Benátkách, Janované poskytovali Osmanům námořnictvo, které v tomto období nebylo osmanskou předností a na oplátku měli usnadněn námořní obchod s Orientem, zatímco pokud by Benátčané získali přístup skrze křížovou výpravu k Dardanelské úžině, bylo by jejich obchodní impérium silně ohroženo.¹³² Obě vojska se střetla 10. 11. 1444, podle Urbánka ještě před bitvou vyslal Murad II. k Vladislavovi poselstvo, aby se ujistil, zda skutečně Vladislav nechce dodržet dohodnutý mír, a poté, co se dozvěděl, že nikoliv, měl ho tvrdě urazit¹³³ a nazvat: „vozkou, nejnižším ze služebníků....Sultán nejen dává dotčenou smlouvu nabodnout na kopí, které je zatčeno vedle jeho korouhve, sandžaku, ve středu turecké linie, nižším z obou kopců, jenž podle toho byl pak zván „Sandžak-tepe“, zatímco druhý, vyšší kopec, vlastní stanoviště sultánovo, slul „Murad-tepe“, nýbrž se i před bojem modlí i k bohu křesťanskému, aby pomstil zrušení smlouvy“¹³⁴ Osmané nyní vedli svatou válku proti nevěřícím: „Murad ohlásil své rozhodnutí vést svatou válku s účelem zaútočit na nepřítele. Jeho vyhlášení džihádu bylo legitimizováno po poradě s ulámou v Edirne. V souladu s právem šaría vyhlásili, že „protože nás napadají nevěřící, kteří jsou tak nízcí jako prach, je povinností nás všech se přidat ke svaté válce.“ (překlad vlastní)¹³⁵

V bitvě bylo Vladislavovo vojsko vybaveno i vozovou hradbou, která ovšem nebyla příliš využita: „I po roce 1443 uherským typickým způsobem byl útok jízdný právě proto, že jízda, lehká i těžká zůstávala hlavní složkou vojenskou. Tak bylo roku 1444 u Varny, kde vozová hradba sama neměla velikého významu, zůstávajíc za frontou křesťanskou a kryjíc jí pouze týl, proti Cesarinimu, navrhuujícímu ochrany hradby vozové, se právě Hunyad od jeho chvalořečníků staví v příkrou protivu, háje zásady, že se v ochranu tábora utíkají jen poražení a že v bitvě je třeba se neskrývatí za ochranu vozů, nýbrž útočiti na nepřítele.“¹³⁶

¹³² Srovnej tamtéž, s.441.

¹³³ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s.86.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ JEFFERSON, John. *The holy wars of King Wladislas and Sultan Murad: the Ottoman-Christian conflict from 1438-1444.*, s.447.

¹³⁶ URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s. 32.

Zatímco účast některých žoldnéřů českého původu na výpravě a užití vozové hradby v bitvě jsou potvrzeny, odpověď na otázku, zda se této výpravy také účastnil ve Vladislavových službách Jan Čapek ze Sán, není úplně jednoznačná. Rudolf Urbánek se klonil k názoru, že se Jan Čapek ze Sán této výpravy a bitvy účastnil (ač to nedokládá nějakými důkazy), Papajík opírá své opačné stanovisko o fakt, že Jan Čapek ze Sán vydal v Polské Ostravě listinu 22. 7. 1444: „Pokud Čapek vydal 22. července 1444 na Polské Ostravě listinu, která se navíc dochovala v originále (takže o její pravosti nemůže být pochyb), nemohl v té době pobývat v Uhrách a připravovat se na tažení proti Turkům. Je pravděpodobné, že někdy kolem poloviny roku 1444 opustil Jan Čapek ze Sán polské služby a vrátil se na své panství rozkládající se na Moravě a ve Slezsku.....můžeme opatrně uvažovat o tom, že důvodem Čapkova návratu „domů“ byl slíbený, ale nezaplacený žold ze strany krále Vladislava III.“¹³⁷ Papajík ovšem zároveň připouští dle něj méně pravděpodobnou a nedoloženou variantu, že je možné, že se vzhledem k uzavření míru s Osmanskou říší Jan Čapek ze Sán pouze vrátil na svá panství a při opětovném vypovězení války a vyhlášení křížové výpravy se navrátil do služeb Vladislava Varnenčíka, což ale, jak jsem výše uvedl, není pramenně v současnosti doloženo oproti jasnému důkazu letního pobytu Jana Čapka ze Sán v Ostravě. Proč křížáci zvolili za své bojiště zrovna okolí města Varny? Jefferson se domnívá, že příčin bylo více, ústup bez rozhodující bitvy by jim přinesl zostuzení a při porušení míru mnoho dalších problémů v nadcházejících měsících. K Adrianopoli (Edirne) byla obtížnější cesta a Varna, ležící na pobřeží, nabízela naději na příplutí námořnictva, jehož posádky by mohly být posilou vojsku a v případě nouze zajistit evakuaci. Bohužel pro křížáky ale loďstvo nedorazilo.¹³⁸ Pro zpochybnění dokonalosti charakteru Vladislava Varnenčíka je předloženo více důkazů brutality během tažení, kupříkladu když upálil vzdávající se obránce včetně žen a dětí hlavní věže pevnosti Šumenu.¹³⁹

¹³⁷ PAPAJÍK, David. *Jan Čapek ze Sán: jezdec na konec světa: vojevůdce, kondotiér a zbohatlík 15. století.*, s. 169.

¹³⁸ Srovnej JEFFERSON, John. *The holy wars of King Wladislas and Sultan Murad: the Ottoman-Christian conflict from 1438-1444.*, s. 446.

¹³⁹ Srovnej tamtéž, s. 448.

Vladislav měl zaujmout postavení ve středu bojové linie ve tvaru luku s jízdou o počtu 4000 mužů, mezi nimiž byli i polští rytíři, 1,5 kilometru před městem Varnou, před jehož branami vystavěli tábor. Na pravém křídle byl jak Valach Mircea II., tak Cesarini a biskup Šimon z Rozhanoviec.¹⁴⁰ Křesťanské vojsko mělo celkem asi 20 000 vojáků (tedy nikoliv 80 000, jak tvrdila *Kronika nová o národu tureckém*), zatímco Osmané přečíslovali křižáky trojnásobně. Veprostřed fronty, podepřen zmíněnými vrchy „Sandžak-tepe“ a „Murad-tepe“, seděl Murad II. s janičářskou gardou a dvorskou jízdou a svou pozici zabezpečil příkopem, janičářů mělo být okolo 5 000 a osobní jízdy 2 500. Pravé křídlo osmanského vojska zajišťoval Daud paša, levé Karadža paša. I přes výraznou přesilu Osmanů se bitva nevyvíjela jako debakl, Hunyadiho těžké jízdě se podařilo porazit levé osmanské křídlo, zabit byl i jeho velitel Karadža paša, Vladislav při těchto bojích prokázal silnou osobní statečnost, když osobně statečně zachránil skupinu svých vojáků. Hunyadi ho měl varovat, aby sám nepodnikal akce vůči osmanskému středu, ale když se mu vzdálil podpořit křesťanské levé křídlo proti osmanskému pravému, vzrostlo jeho sebevědomí, důvěra ve šťastný osud, boží přízeň a snad i v jakési prorocství, že má sám být tím, kdo zabije Murada II.¹⁴¹ „A tu se jeho rostoucí sebedůvěra setkala se sugestivními radami Hunyadových nepřiznivců, kteří, pozorující, jak i na levém křídle Hunyad vítězí, radili králi k útoku na Murada, nechce-li, aby byl za vlastního vítěze pokládán Hunyad. Nebylo ho třeba příliš nutiti, a smíme-li věřit zprávě dosti blízké, nechyběl opět ani při tomto rozhodnutí Cesarini, jenž po zachránění svého houfce pod korouhví sv. Ladislava mohl ovšem zůstat s králem.“¹⁴²

Chalkokondyles k tomu dodává, že Vladislav měl být přesvědčován k útoku také následovně, skrze to, že by mohl přijít o slávu:

„Králi, proč tady stojíme a trpíme, aby Hunyadi všechno vykonával sám? Jemu jako jedinci dovolujeme zatlačovat nepřítele! Je to pro nás zasloužená hanba, že zatímco my tady stojíme, tvůj sluha bojuje s Turky. Ty jako král bys měl se svou družinou prokazovat činy, které by pochválily naše ženy i obyvatelé měst, až by o té bitvě a

¹⁴⁰ Srovnej JEFFERSON, John. *The holy wars of King Wladislas and Sultan Murad: the Ottoman-Christian conflict from 1438-1444.*, s. 460.

¹⁴¹ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s. 132-138.

¹⁴² Tamtéž, s. 138-139.

jejím průběhu slyšeli vyprávět, a dokonce i naši nepřátelé. Teď on sám si odnese nesmrtelnou slávu, když obrátí na útěk takové množství lidí... Nuže vyražme proti sultánovu dvoru. Jsi král a zasloužíš si, abys mohl poměřit své síly se sultánem.“¹⁴³ Vladislav proto sám vyrazil s oddílem jízdy k Muradově táboru, kde byl ale tvrdě poražen a zabit. Fatálně na útok těžké jízdy křesťanů zapůsobil ochranný příkop, podle Urbánka 400 m dlouhý, 4 metry široký a 2 m hluboký, navíc krytý zřejmě vřesem, drny a chrastím.¹⁴⁴

„V tomto zuřivém bojovém střetnutí léta páně 1444, tedy ve čtvrtém roce jeho vlády skončil život i smutné panování i pana krále Vladislava, jednoho z nejlepších mezi králi. Byl to muž poměrně urostlý, tmavé pleti, černých vlasů, udatný na bojišti, vůči svým lidem laskavý, proslavený počestnými mravy a z duše dobromyslný.“¹⁴⁵

Samotná Vladislavova smrt je líčena například v *Kronice nové o národu tureckém*: „Král z veliké zpoury a všetečnosti se popudil, a zabodv koně, mezi Turky vskočil, až i na samotného sultana Murata tuze dotíral. Ale když sobě, co ztřeštěný tak počíнал, na koni běže, nenadále pod ním kůň klesl, a na zem upadl... v tom jeden starý muž jménem Cheser Beg z rodu Elpen rychle k němu se přitočil, a skočiv s koně dolů, králi jeho hlavu sřal, a sultanovi Muratovi přines: Kterýž jsa z toho velmi vesel, rozkázal ji na dlouhou žerd' vstrčiti a zhůru vyzdvihnouti, a volati: „Tatoť jest hlava krále uherského“. Turci tedy, kteříž prvé z šiku utekli, slyšíce ten křik, zase zpátkem se obrátili, a k Muratovi běželi. Vidouce to křesťané, hned Janek se obrátil, a s ostatky lidu svého na utíkání se dal.“¹⁴⁶

„Poté, co se Hunyadi doslechl o králově smrti, pokračoval v boji do západu slunce. Poté prolomil osmanskou linii a unikl na sever do hor, pokoušeje se shromáždit co nejvíce mužů. Vladislavova smrt byla více známá Osmanům než křižákům, měla okamžitý efekt na jejich morálku. Králova hlava, nabodnutá na kopí, byla vystavena v táboře se slovy: „Usekli královu hlavu a nabodli ji na kopí.“ Po vyslechnutí této zprávy se počet jezdců a dalších, kteří té noci ustoupili, shromáždil u sultánova

¹⁴³ CHALKOKONDYLES, Laonikos, překlad Jan KALIVODA, Růžena DOSTÁLOVÁ. *Poslední zápas Byzance.*, s. 206-207.

¹⁴⁴ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda.*, s. 140-142.

¹⁴⁵ Z TURCA, Ján, SOPKO, Július, ed. *Kronika Jána z Turca.*, s.184.

¹⁴⁶ LEUNCLAVIUS, Johannes et al. *Kronika nová o národu tureckém.*, s. 157.

tábora. Přesto většina osmanské armády zůstala rozprášena.“ (překlad vlastní)¹⁴⁷ Během dalšího dne přesto zbývající Muradovy jednotky dobyly křižácký tábor opevněný vozovou hradbou a pobili nebo zajali ty, kteří v něm zůstali, ale již neměli sílu k pronásledování křižáků, kteří ustoupili s Hunyadim.¹⁴⁸ Kardinál Cesarini podle dostupných informací bitvu nepřežil, avšak jeho tělo nebylo nalezeno. Jefferson se přiklání k variantám, že buď zemřel v bitvě na následky zranění, byl při pokusu o ústup okraden a zabit Valachy, utopil se v řece, nebo zajat Osmany, mučen a popraven. Podle Jána z Turca, který zveličuje osmanskou přesilu na šestinásobek, byl kardinál Cesarini zabit v táboře po jeho dobytí spolu s dalšími preláty, mezi nimiž byl i biskup Šimon z Rozhanoviec, dlouholetý Vladislavův podporovatel. Hunyadi byl při ústupu zajat ve Valašsku Vladem Draculem, který zvažoval, že ho jako mimořádně cenného zajatce předá Muradovi, aby si ho usmířil kvůli nepřímé podpoře křižáků, ale poté, co jeho zvědové zjistili velký rozsah osmanských ztrát, a po pohrůžce z Uher požadující Hunyadovo propuštění, nebo válku, ho propustil.¹⁴⁹ Hunyadi se později stal regentem Uherského království a jeho mladší syn Matyáš Korvín dokonce králem.

Bitva byla posledním pokusem západního křesťanstva zastavit osmanskou expanzi na Balkáně. Zároveň i přes silné přečíslení se zejména díky velitelským schopnostem Jana Hunyadiho podařilo křižákům téměř zvítězit, když obrátili na útěk obě křídla osmanského vojska, ale poté naivní mladická chyba Vladislavova nerozvážným jízdním útokem na opevněnou pozici sultánovy osobní stráže opět výsledek zvrátila. Je pravděpodobné, že ani vítězství u Varny by nedokázalo plně změnit realitu zániku Byzantské říše, ale je možné, že by ho oddálilo o desetiletí. Jagellonci by v případě přežití Vladislavova drželi pravděpodobně polsko-uherskou personální unii o 45 let dříve, avšak legitimita jejich vlády v Uhrách by byla do určité míry vždy zpochybnitelná, neboť korunovační klenoty byly uloženy ve Vídni, ze které nebyli Habsburkové z pochopitelných důvodů ochotni je navrátit.

¹⁴⁷ JEFFERSON, John. *The holy wars of King Wladislas and Sultan Murad: the Ottoman-Christian conflict from 1438-1444.*, s. 469.

¹⁴⁸ Srovnej tamtéž, s.469-470.

¹⁴⁹ Tamtéž, s.486.

Je také otázkou, zda by za takové situace došlo ke sňatku Vladislava nebo Kazimíra s habsburskou princeznou, ačkoliv byl sňatek přislíben při uzavření Rábského míru.

4 Ohlas smrti a „druhý život“

Nyní přejdeme k zajímavému tématu „druhého života“ Vladislava Varnenčíka. Panovník totiž byl okolnostmi své smrti a nedochováním ostatků (zapříčiněno zejména jeho zabitím v osamocené pozici v sultánově táboře) považován několik let za zmizelého (v Polsku dokonce čekali na jeho návrat dva a půl roku a jeho mladší bratr Kazimír byl korunován na krále až 25. 6. 1447).

Osud krále byl nejasný, různé zdroje si vzájemně protiřečily, neboť neměly přesné informace. Vznikly různé teorie od návratu do Uher, ve kterých shromažďoval vojsko pro nové tažení, úniku do Konstantinopole, kde se oženil se sestrou císaře, či jiných křesťanských pevností u Černého moře. Velmi výstřední teorie tvrdí, že Vladislav dožil na portugalském ostrově Madeira v obci Madalena do Mar, a dokonce se stal biologickým otcem Kryštofa Kolumba. Palatin Hedervári měl v době Vladislavovy nepřítomnosti vydat v Uhrách jeho jménem listinu.¹⁵⁰

Několik osob pátralo napříč staletími po Vladislavových ostatcích, včetně bulharského archeologa českého původu Hermanna Škorpila (počátek 20. století), ale skutečný Vladislavův hrob s ostatky se jim nalézt nepodařilo. Jan Grzegorzewski měl poblíž Varny nalézt hrob, který byl původně přisouzen Vladislavovi, ale po podrobnějším průzkumu se zjistilo, že ve skutečnosti patřil Karadžovi pašovi, jednomu z osmanských velitelů, který také padl v bitvě. Podle Sroky se bulharští badatelé domnívají, že nebylo bezpečné Vladislava pohřbít přímo v oblasti Varny, proto se pokusili lokalizovat Vladislavovo pohřebiště do pravoslavné kaple ve vesnici Obročisté, vzdálené 20 km od Varny. Na tomto místě se nachází muslimy uctívané místo Ak Jazala Baba a dříve zde sídlil také pravoslavný klášter svatého Atanáše. Autentičnost tohoto místa zatím není prokázána.¹⁵¹ Jako symbolický pomník dnes alespoň slouží památník a muzeum ve Varně ve stylu thrácké mohyly zasvěcené bitvě a Vladislavovi.

Zároveň se objevilo několik osob ve více oblastech, které se za něj vydávaly, pro českou historiografii jsou zajímavé zejména tyto dva případy:

¹⁵⁰ URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda*, s. 170.

¹⁵¹ SROKA, Stanisław, *Sława, chwała i plotka: Władysław Warneńczyk jako król Węgier. Przegląd Nauk Historycznych.*, Krakov: Instytut Historii, 2016. Sv. 15, č. 2, s. 119–120.

Jeden z nich spadá do kategorie „Lžidimitrij“.¹⁵² V širším významu lze takto označit každého pretendenta o trůn, který se vydává za dříve zesnulého legitimního dědice a na základě toho podporuje svůj nárok na pozici panovníka.

Jednalo se o muže, který se označoval jako „Stadický král“, objevující se roku 1445, doložen je ve Starých letopisech českých. „Tehož leta po Velice Noci (28. 3.) (Velikonocích, pozn. autora) některaký trlek bláznivý, Jakub, poddaný Jakoubka z Vřesovic, z jedné vsi v okolí Teplic, seděl u Stadíc pode křem Přemyslovým a pravě, že „mám být králem českým“... Čině se králem Artušem a králem polským, vždy sú ho byly snad straky na tom kři vyseděly. A tu také měl raddú svú i písare. Jeli sú k němu panošie, rytieři a obecní lidé ze všech stran, dívíce se, co by to bylo. A potom pan Smiřický vzal jeho na Rúdnici i poslal jeho Pešíkovi purkmistru do Prahy.“¹⁵³

Jakoubek z Vřesovic k tématu uvádí ve svém listu adresovaném Oldřichu z Rožmberka ze 14./15. 5. 1445, že: „Jakub, člověk můj úroční od Teplice, přišed do Stadíc i seděl ve kři pod léskou, a to trvalo od sv. Jiří, takže přílišně lidé, valní lidé, k němu šli, druhdy jich ke dvěma tisícoma před ním bývalo, i z jiných zemí k němu již listy psali. Protož račte věděti, žeť jest již tak zjednáno, žeť na Raudnici v žaláři sedí.“¹⁵⁴

Překvapivé by pro čtenáře dopisu mohlo být to, že odesílatel Jakoubek z Vřesovic jako bývalý husitský hejtman žatecko-lounského svazu označuje zrovna Oldřicha z Rožmberka, příjemce listu a předního katolického pána a po celé husitské války nepřítele českých utrakvistů, jako svého „dobrého přítele“¹⁵⁵, ale musíme si uvědomit, že dopis byl napsán 10 let po nástupu Zikmunda Lucemburského na trůn a Jakoubek podporoval, na rozdíl od husitů z Tábora, kandidaturu Albrechta Habsburského na český trůn a vykonával v té době funkci litoměřického hejtmana.

¹⁵²(Lžidimitrij = „každý ze tří různých pretendentů na moskevský carský trůn, kteří se v Období zmatků (1598-1613) prohlašovali za Dimitrije Ivanoviče, syna cara Ivana IV. Hrozného (vládl v letech 1533-1584), který zemřel za nejasných okolností v roce 1591, když byl ještě v dětském věku).“ (překlad vlastní), EDITOŘI ENCYKLOPEDIIE, "False Dmitry". *Encyclopedia Britannica.*, 16.11. 2018, [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/False-Dmitry> [cit. 22.5. 2024].

¹⁵³ PALACKÝ, František a Jaroslav CHARVÁT. *Dílo Františka Palackého, Svazek druhý: [Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané.]*, s. 128.

¹⁵⁴ RYNEŠOVÁ, Blažena, ed. Z ROŽMBERKA, Oldřich et al. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (ed.): 1418-1462.* V Praze: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1937. sv. 3, s. 17.

¹⁵⁵ Srovnej tamtéž.

Ve výpovědi Starých letopisů českých sice není explicitně uvedeno, že by se ve zmínce o „polském králi“ Jakub ze Stadic prohlašoval konkrétně za Vladislava Varnenčíka, ale je logicky zdůvodnitelné, vzhledem k tomu, že bitva u Varny proběhla na samém konci předchozího roku, že tento bláznivý člověk měl na mysli právě nedávno zmizelého Vladislava Varnenčíka. K tomuto názoru se přiklání mimo jiné i Rudolf Urbánek¹⁵⁶ a já s ním souhlasím, zejména proto, že od doby vraždy Václava III. v Olomouci roku 1306 umírali polští králové za vyjasněných okolností přirozenou smrtí a tento претенdent, který je v listu Jakoubka z Vřesovic označen za prostého venkovana z vesnice poblíž Teplic, stejně pravděpodobně neměl znalosti o dějinách a životopisech polských králů, naopak se ale mohl doslechnout o zkáze křižácké armády a zmizení mladého krále.

Druhá zmínka v českých pramenech se nachází z 60. let 15. století, kdy při svých cestách Španělskem mírové poselstvo Jaroslava Lva z Rožmitálu, cestující na příkaz českého krále Jiřího z Poděbrad po evropských panovnických dvorech s nabídkou zřízení mírové mezinárodní organizace evropských křesťanských panovníků, potkalo jakéhosi poustevníka původem z Polska, který byl údajně označován za Vladislava Varnenčíka. Toto setkání zdokumentoval ve svém cestopise Václav Šašek z Bírkovala:

„Z Mediny del Campo je šest mil do Cantalapedry. Toto město náleží nějakému biskupovi. Čtyři míle od něho je vzdálena vesnice a za ní stojí chatrč, v níž žije nějaký poustevník. Myslí se, že je to polský král, o němž se povídalo, že byl zabit od pohanů, ale já sám to netvrdím. Také panu Lvovi vypravovali, že je to král, který, když byl v bitvě od pohanů poražen, zaslíbil prý se věčné samotě, aby odpykal, že neslíbil slovo, které jim byl dal.Pana Lva se zmocnila touha ho vidět. Odbočivše tedy přes čtyři míle od své cesty, šli jsme k němu, ale byli jsme již napřed upozorněni, že místo kolem jeho chatrče je lesnaté a že poustevník, uvidí-li nás z dálky, ihned se schová do skrýše.¹⁵⁷ I přes údajnou ostýchavost dotyčného poustevníka nebylo nutné ho hledat nebo pronásledovat: „Když jsme potom na pustině přicházeli k jeho chatrči, poustevník z ní vyšel k panu Lvovi, a když ho pan Lev skrze herolda oslovil a ptal se ho, z jaké země

¹⁵⁶ Srovnej URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda*, s.189.

¹⁵⁷ ŠAŠEK Z BÍRKOVA, Václav, překlad Bohumil MATHESIUS. *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa*. Vyd. 3., v ČS 1. Praha: Československý spisovatel, 1974, s. 88.

pochází, odpověděl, řka: „Co záleží tomu pánovi nebo knížeti tak velice na mé vlasti, že se tak horlivě vyptává, odkud pocházím, zdali z této, nebo z jiné země? Neznám toho muže urozeného, on však jistě vidí, že jsem chudý poustevník, žijící tu na poušti.“¹⁵⁸ K poselstvu se ovšem měl již dříve připojit jakýsi poutník z Polska, doprovázející je pěšky na vzdálenost posledních 50 mil, a ten požádal pana Lva, aby přikázal poustevníkovi se zout. Zdůvodňoval tento poněkud podivný postup tím, že zmizelého krále polského, poraženého od pohanů (tedy Vladislava Varnenčíka, poraženého v bitvě u Varny) lze poznat podle toho, že měl na jedné noze 6 prstů místo obvyklých 5. Poustevník se sice delší dobu odmítal zout, ale poté, co to udělal, „onen Polák, když na jeho noze spatřil 6 prstů, přistoupil k němu, padl na kolena a objímaje tu nohu, řekl: „Ty jsi náš dědic a král, jenž byl ve válce od pohanů poražen.“ Poustevník však odpovídaje, řekl: „Divím se ti, že přede mnou padáš na kolena a objímáš mi nohy, když přece víš, že nejsem hoden takové pocty, neboť jsem člověk obtížený mnohými hříchy, jež jsem si umínil odpykati v této pustině, jestliže mi Bůh dobrotivý a všemohoucí dopřeje vytrvati v tomto smyslu.“ Po těchto slovech vstal a se slzami v očích odešel do chatrče. Když jsme potom odtud odcházeli, onen Polák řekl pánu Lvovi: „Věz, vznešený pane, že ta postava i to znamení, jež jsem viděl na noze, bezpečně prokazují, že je to polský král, protože si na tyto věci dobře vzpomínám ze svého dětství“¹⁵⁹ Václav Šašek z Bírkova dále vypovídá popis údajného poustevníka, zmiňuje že: „Tenkrát měl poustevník ovšem vysoký věk, let asi sedmdesát, postavu štíhlou, tvář podlouhlou, pleť tmavou, nos vyčnělý, vlasy černé a vousy dlouhé a šedivé. Šaty na sobě měl dlouhé, popelavě zbarvené, a pod šaty žíněnou košili, ale skrýval ji, aby ji nebylo vidět. Ve vzdálenosti devíti mil od oné vsi je Salamanka, město veliké, v údolí položené, s přilehlým hradem.“¹⁶⁰

Z výpovědí zdokumentované v cestopisu lze odvodit několik závěrů. Zaprvé bych časově a polohou lokalizoval, kdy k setkání došlo, o 2 strany dříve v cestopise je zmíněn průvodní list krále Jindřicha IV. Kastilského, z 20. 7. 1466 vydaný v Olmedu¹⁶¹, tedy pravděpodobný den setkání je možno určit přibližně na konec července/ počátek srpna

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 89.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 89-90.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 90.

¹⁶¹ Srovnej tamtéž, s. 87.

roku 1466. V současné době se lze dopravit mezi těmito městy po silnici na vzdálenost 110 km a pěšky mezi 95-100 km¹⁶², tudíž lze očekávat, že výprava mohla tuto vzdálenost urazit za dobu do jednoho týdne, a poustevníková chatrč byla dle výpovědi ještě 9 mil od Salamanky. Je ale nutné zohlednit, že právě v létě je ve španělském vnitrozemí dosti nevlídné horké kontinentální klima, a to mohlo omezovat rychlost výpravy. Z výpovědi se dále dozvídáme, že o poustevníkovi se měly šířit informace, že je zmizelým polským králem, sám poustevník ale odmítal sdělit zemi svého původu. Výprava měla štěstí, že s nimi zrovna na tomto úseku cestoval polský poutník, který navíc byl znalý informace o údajných atypických šesti prstech na noze, podle kterých bylo zmizelého Vladislava Varnenčíka možné identifikovat. Zmíněná genetická vrozená vada se nazývá polydaktylie.¹⁶³ „Incidence: Polydaktylie se vyskytuje v 1 z 500 narození.“ (překlad vlastní)¹⁶⁴ Z uvedených informací je patrné, že tato vrozená vada je klasifikována jako vzácná a může být tedy poměrně spolehlivým dokladem případné identity hledané osoby, ovšem při incidenci jednoho z 500 narozených není vzácná extrémně, při výpočtu s číslem 1:500 narozených by se v ČR republice mělo vyskytovat při přibližném současném počtu obyvatel 10 500 000 21 000 osob s touto genetickou vadou (samozřejmě dnes je možné chirurgické odstranění této vady, takže skutečný současný počet osob s dotyčnou vadou může být nižší)¹⁶⁵

Při rozpoznání skrze tuto fyzickou anomálii poustevník poutníkova slova a svou identitu nerozporoval, ale ani nepotvrzoval a uváděl, že není hoden takových poct, neboť je těžkým hříšníkem. Uvádí, že poutník sám ví, jakými těžkými hříchy je poustevník obtěžkán (tedy tím potvrzuje, že poutník ho rozpoznal správně, my víme, že se jedná

¹⁶² Pro přiblížení, výpočet vzdálenosti v Google Maps, [online] Dostupné z: <https://www.google.com/maps/dir/Olmedo,+%C5%A0pan%C4%9Blsko/Salamanka,+%C5%A0pan%C4%9Blsko/@41.1432092,-5.5026929,82222m/data=!3m2!1e3!4b1!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0xd47368ace0592d7:0x62668db8f78db95!2m2!1d-4.682501!2d41.2849128!1m5!1m1!1s0xd3f265dc7dd7c45:0x2f7ae4d00bffa9aa!2m2!1d-5.6635397!2d40.9701039!3e2?authuser=0&entry=ttu> (cit. 24. 5. 2024).

¹⁶³(= „Vrozený nadměrný počet prstů na ruce i na noze, nadpočetné prsty jsou obvykle rudimentární (=zakrnělé, poznámka autora). Vzácná vrozená vada.“), VOKURKA, Martin a HUGO, Jan. *Velký lékařský slovník*, heslo “polydaktylie”, [online] Dostupné z: <https://lekarske.slovníky.cz/pojem/polydaktylie> (cit. 24. 5. 2024).

¹⁶⁴ SHETH, Ujash, *Polydactyly of foot*, 2021, [online] Dostupné z: <https://www.orthobullets.com/pediatrics/4078/polydactyly-of-foot> (cit. 24. 5. 2024).

¹⁶⁵ Srovnej tamtéž.

zejména o vážný hřích porušení daného slibu — tím při naší interpretaci můžeme myslet právě porušení Szegedského míru uzavřeného roku 1443 se sultánem Muradem II.). V čem autenticita výpovědi klade pochybnosti, je zdánlivé určení věku údajného poustevníka, ten totiž s předpokládaným věkem Vladislava Varnenčíka v případě jeho přežití absolutně nekoresponduje. Václav Šašek z Bírškova odhaduje poustevníkův věk na přibližně 70 let, ale v roce 1466 by Vladislavovi bylo pouze 42 let (ale je možné, že neupravený zevnějšek poustevníka na španělském vnitrozemském venkově dotyčné osobě zdánlivě zvyšoval věk). Osobně se domnívám, že je silně nepravděpodobné, že by Vladislav Varnenčík bitvu u Varny přežil a ještě se dostal na území Kastilského království, kde by pobýval jako poustevník (v případě přežití bych očekával zajetí Osmany a nabídku atraktivního výkupného polskému královskému dvoru, popravu, nebo, pokud by přece jen přežil, nebyl by identifikován a stal se otrokem, tak nalezitelný by byl v dané době spíše na území Osmanské říše, která v 15. století nedržela ani území v severní Africe, odkud by bylo realističtější z hlediska vzdálenosti se dostat na Iberský poloostrov (ať už jako propuštěnec, nebo uprchlý otrok), ale nikoliv v Kastilii poblíž Salamanky. Kromě toho, jak jsem výše uvedl, nekoresponduje ani odhadovaný věk se skutečným věkem, který by Vladislav Varnenčík měl v té době mít.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval osobou krále Vladislava Varnenčíka Jagellonského v období od jeho dospívání po jeho smrt v bitvě u Varny 10. listopadu 1444. Postupoval jsem časově progresivní metodou a vycházel z pohledu různých literárních pramenů a sekundární literatury na panovníka, které jsem vzájemně hodnotil a komparoval. Podařilo se mi vytvořit poměrně pestrý přehled editovaných pramenů poskytující podstatné informace týkající se Vladislavovy osoby, byly to prameny české, uherské (slovenské), polské, řecké a anglické provenience.

Po zpracování práce vidím v jejím obsahu následující přínos:

1. Syntéza podstatných informací jednotlivých zdrojů ze zkoumaného období/tématu do jedné práce.
2. Hodnocení a komparace jednotlivých narativů a zdůvodnění, proč události popisovaly konkrétním způsobem nebo tak argumentovaly.
3. Vzájemné doplnění faktů ze sekundární literatury o narativní prameny (kroniky), aktualizace informací ze starší literatury (Urbánek) o novější poznatky z novější literatury (Papajík, Jefferson, četné nověji vydané primární prameny).
4. Analýza a hodnocení jednání zúčastněných stran popsaneho v pramenech, potvrzení hypotézy odlišného líčení události vypravěčem v případě odlišného stranického zájmu (Dlugosz vs čeští kronikáři, Kottanerová vs Ján z Turca). Například, pokud autor pocházel z prostředí nakloněného Alžbětě Uherské, zpochybňoval držbu Vladislavova uherského královského titulu, pokud pocházel z prostředí blízkého habsburskému dvoru (jako Piccolomini), marginalizoval sílu strany podporující Kazimíra Jagellonského na český trůn, pokud byl naopak nakloněn, psal o volbě předních mužů. Specifika popisu stejných událostí různými autory tak byla ovlivněna jejich stranickou příslušností.
5. Přiblížení role českých žoldnéřů v konfliktu o uherskou korunu, doložení jejich významu pro obě strany, zejména na příkladech Jana Čapka ze Sán a Jana Jiskry z Brandýsa.
6. Hlubší rozbor „druhého života“ v českém kontextu na příkladu událostí „Stadického krále“ a „Vladislava Varnenčíka poustevníka“.

Hlavní ohled je brán na kontext zejména dění v Uhrách, případně během křížové výpravy, ale na druhou stranu také propojující s polskou zahraniční politikou koncem 30. let vůči Českému království a podpoře protihabsburské opozice. Práce se zabývala i osobami, které byly buď podporovatelé polské kandidatury v Českých zemích, nebo bojovaly za Vladislava Varnenčíka během jeho boje o uherskou korunu nebo pestrým „druhým životem a znovuobjevením se“. Domnívám se, že práce nabízí také informace ohledně role českých žoldnéřů během uherského konfliktu a také významu jejich pozic na obou stranách konfliktu. Nejvýznamnějšími z bývalých husitských velitelů ve střetu byli Jan Jiskra z Brandýsa, velitel vojsk Alžběty Lucemburské a Jan Čapek ze Sán na straně Vladislavově. Z důvodu hlavního tématu práce je větší pozornost věnována z obou velitelů osobě Jana Čapka ze Sán.

V příběhu Vladislava Varnenčíka ale figurovaly i na svou dobu velmi emancipované a vladařsky nadané ženy: Barbora Celská a její dcera Alžběta Lucemburská, významnou roli měla i Alžbětina dvorní dáma Helena Kottanerová. Stejně tak příběh narušuje tradiční představu o středověkém státním zřízení jako o automatické dědičné monarchii, neboť právě od 40. let 15. století se na území střední Evropy vyskytuje poměrně silná stavovská monarchie a král je často volen (i proti poslední vůli předcházejícího panovníka určujícího nástupnictví) odlišně. Zároveň v Uhrách i v českých zemích došlo k posílení některých šlechticů, kteří se domohli velmi vysokých zemských úřadů, které jim umožnily později pro ně nebo jejich potomky získat královský titul (Jánoš Hunyadi a Jiří z Poděbrad).

Při psaní práce se potvrdila má hypotéza, že vzhledem ke stranické příslušnosti nebo národnosti je o panovníkovi v pramenech psáno odlišně. Nejvíce negativní hodnocení vladaře pojímala Helena Kottanerová, která o Vladislavovi nikdy nehovořila jako o uherském králi, ale jako o „onom Polákovi“. Naopak uherské zdroje jako Ján z Turca nebo anonymní autor *Dubnické kroniky* o Vladislavovi psali až nekriticky pozitivně a tvořili z něj vzorový charakter mladého křesťanského panovníka. Jan Dlugosz má v průběhu Vladislavova života na něj smíšené stanovisko. Je sice kritický k jeho raným panovnickým krokům, zejména podpoře kandidatury jeho mladšího bratra Kazimíra na český trůn v roce 1438 (ke které byl silně kritický Dlugoszův zaměstnavatel Zbyhňev

Olešnický), ale později ho charakterově rehabilituje, pravděpodobně za jeho roli v obraně křesťanstva. Podobně to mají i čeští kronikáři a letopisci, kritizují polskou politiku a vojenskou intervenci v rámci polské kandidatury na český královský trůn, ale ve vztahu ke křížové výpravě o 6 let později líčí velmi pozitivně vojenské úspěchy bojů s Osmanskou říší. Řek Laonikos Chalkokondyles příliš Vladislavův charakter nepopisuje.

Vladislav Varnenčík je pro mě především osoba plná paradoxů. Na jednu stranu byl schopen vládnout od velmi raného věku 16 let dvěma významným středoevropským královstvím a vést samostatnou zahraniční politiku i přes odpor biskupa, který měl významnou roli v regentské radě, na druhou stranu jeho život v rozhodující bitvě zřejmě statečně skončil naprosto naivní mladickou chybou. Vladislav je v pramenech v posledním roce života popisován jako charakterově čistý, neposkvrněný, hrdinný bojovník Kristův, avšak dříve byl kritizován jeho údajný pohanský (původní víra jeho otce) či pravoslavný (původní víra matky) původ, a zároveň se pravděpodobně dopustil velmi závažného hříchu křivé přísahy. I pro témata dnešní mediální výchovy by mohlo být na práci zdůrazněno, že různé dezinformace a zkreslení, nepravdivé teorie a ideologická propaganda nebyly nic nového ani ve středověkém období.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární prameny:

DLUGOSZ, Jan, překlad Julia MRUKOWNA. *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego XI, Księga XI i XII*. Varšava: Wydawnictwo naukowe PWN SA, 2013.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela ed., překlad Mária PAPSONOVÁ, Helena KOTTANEROVÁ. *Spomienky Heleny Kottanerovej*. Budmerice: Rak, 2008.

CHALKOKONDYLES Laonikos, překlad Jan KALIVODA a Růžena DOSTÁLOVÁ. *Poslední zápas Byzance*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav a LINKA, Jan, ed. *Kronika česká*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013.

LEUNCLAVIUS, Johannes et al. *Kronika nová o národu tureckém*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

PALACKÝ, František a CHARVÁT, Jaroslav, ed. *Dílo Františka Palackého. Svazek druhý, [Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané]*. Praha: L. Mazáč, 1941.

PALACKÝ, František, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i morawské [sic]: z archivův domácích i cizích, Díl druhý [sic]*. W Praze: Stawy Králowstwj Českého, 1842.

PIUS et al. *Historia Bohemica =: Historie česká*. Praha: KLP-Koniasch Latin Press, 1998.

RYNEŠOVÁ, Blažena, ed. Z ROŽMBERKA, Oldřich et al. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418-1462*. V Praze: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1937. sv. 3.

Spiškosobotská kronika, In SOPKO, Július, ed. *Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Vyd. 1. Budmerice: Rak, 1995.

SOPKO, Július, ed. *Kronika uhorských kráľov zvaná Dubnická: historické rozprávanie neznámeho autora o minulosti Uhorského kráľovstva od výbojov*

Hunov do Európy až po sobáš Mateja Korvína s Beatricou. 1. vyd. Budmerice: Rak, 2004.

ŠAŠEK Z BÍŘKOVA, Václav, překlad Bohumil MATHESIUS. *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa*. Vyd. 3., v ČS 1. Praha: Československý spisovatel, 1974.

ŠIMEK, František a Miloslav KAŇÁK, ed. *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*. Praha: SNKLHU, 1959.

TAFUR, Pero. *Travels and adventures, 1435-1439*. Londýn: G. Routledge, 1926.

Z DRAHONIC, Bartošek, *Kronika Bartoška z Drahonic*. In HLAVÁČEK, Ivan, ed. *Ze zpráv a kronik doby husitské*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1981.

Z TURCA, Ján, *Kronika Jána z Turca*. In SOPKO, Július, ed. *Kroniky stredovekého Slovenska: stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Vyd. 1. Budmerice: Rak, 1995.

Sekundární literatura:

DVOŘÁKOVÁ, Daniela, *Pod vládou ženy*. Budmerice: Rak, 2021.

IVANOV Ivelin, *The Crusade of Varna (1443-1445) and the Bulgarians*. Veliko Tarnovo: Univerzita svatého Cyrila a Metoděje Veliko Tarnovo, 2019, s. 12-18.

JEFFERSON, John. *The holy wars of King Wladislas and Sultan Murad: the Ottoman-Christian conflict from 1438-1444*. Leiden: Brill, 2012.

KETTNER, Jiří, ČECH Zdirad J. K. a Církev československá husitská. *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*. Praha: Zvon, 1993.

PAPAJÍK, David. *Jan Čapek ze Sán: jezdec na konec světa: vojevůdce, kondotiér a zbohatlík 15. století*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2011.

SROKA, Stanisław, *Sława, chwała i plotka: Władysław Warneńczyk jako król Węgier. Przegląd Nauk Historycznych*. Krakov: Instytut Historii, 2016. Sv. 15, č. 2., s. 103-126.

URBÁNEK, Rudolf. *Vladislav Varnenčík: skutečnost i legenda*. Praha: Kruh pro studium čs. dějin vojenských při Vědeckém ústavu vojenském, 1937.

URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, Díl III, Věk poděbradský*. Praha: Jan Laichter, 1915, sv. 1.

Internetové a další zdroje:

VOKURKA, Martin a HUGO, Jan. *Velký lékařský slovník*, heslo “polydaktylie”, [online] Dostupné z: <https://lekarske.slovníky.cz/pojem/polydaktylie> (cit. 24. 5. 2024).

SHETH, Ujash, *Polydactyly of foot*, 2021, [online] Dostupné z: <https://www.orthobullets.com/pediatrics/4078/polydactyly-of-foot> (cit. 24. 5. 2024).

„*Salamanca*“ [online] Dostupné z: <https://www.google.com/maps/dir/Olmedo,+%C5%A0pan%C4%9Blsko/Salamanka,+%C5%A0pan%C4%9Blsko/@41.1432092,-5.5026929,82222m/data=!3m2!1e3!4b1!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0xd47368ae0592d7:0x62668db8f78db95!2m2!1d-4.682501!2d41.2849128!1m5!1m1!1s0xd3f265dc7dd7c45:0x2f7ae4d00bbfa9aa!2m2!1d-5.6635397!2d40.9701039!3e2?authuser=0&entry=ttu> (cit. 24. 5. 2024).

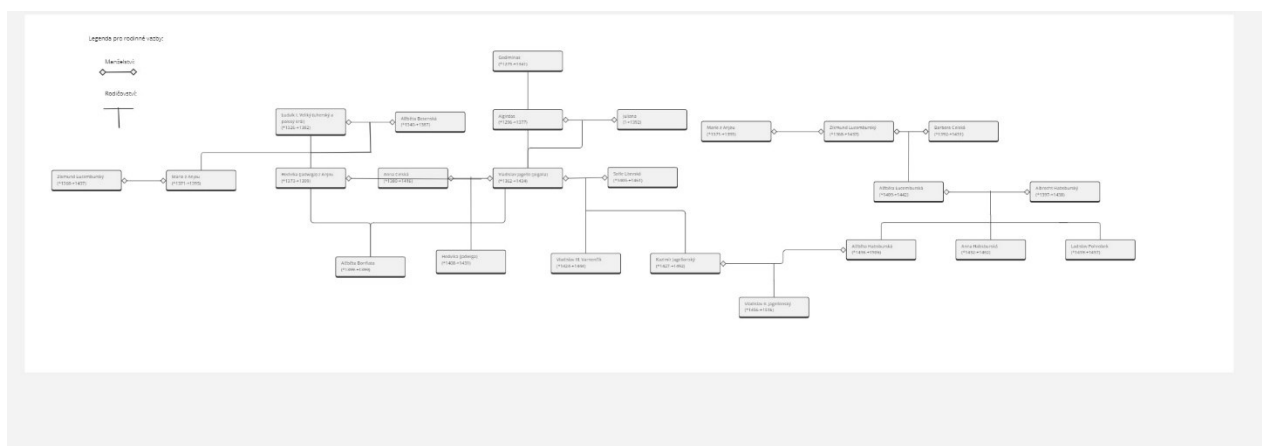
SQUISHY REDDIT GUY, „*Europe 1444 map*“. [online] Dostupné z: https://www.reddit.com/r/eu4/comments/amwtwm/1444_map_im_working_on/ (cit. 11. 7. 2024).¹⁶⁶

¹⁶⁶ Autor šablony využité pro tvorbu itinerářů tažení užitých v příloze.

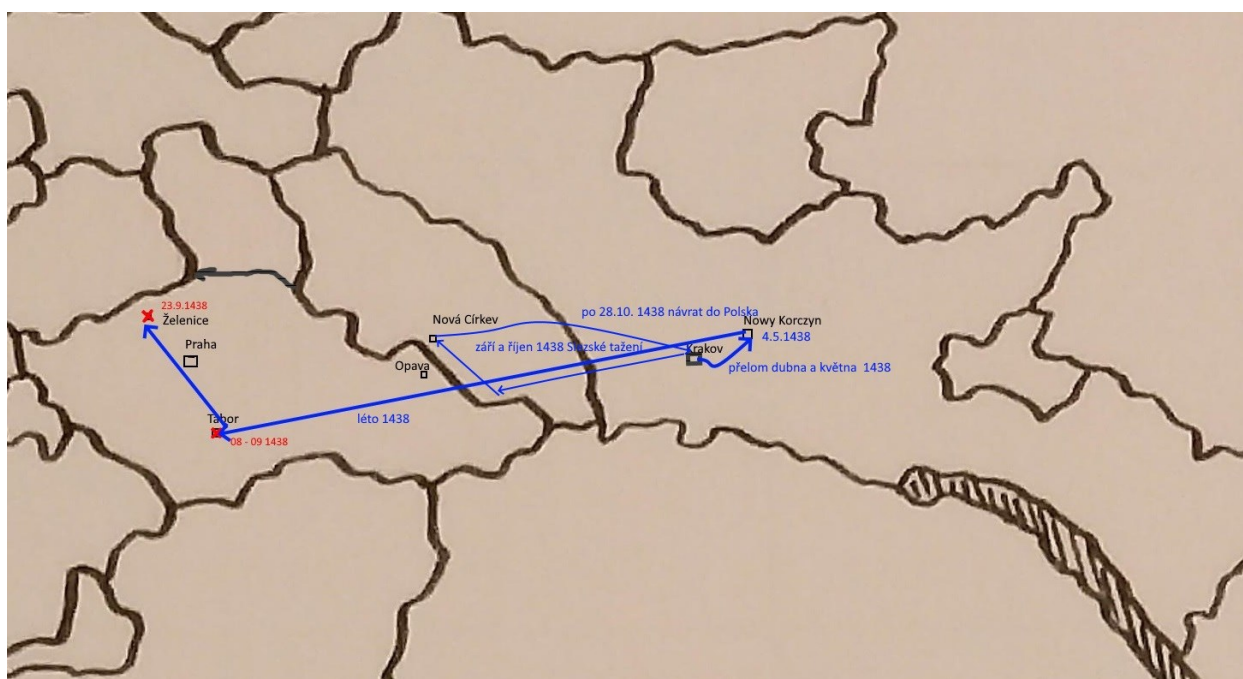
Seznam příloh

Obrazové přílohy (rodokmen a mapy):

Příloha číslo 1 (rodokmen Vladislava Varnenčíka):

Příloha číslo 2 (itinerář střetu o českou korunu 1438):

Příloha číslo 3 (tažení do Bulharska 1443 a 1444):

